

צ'בזטי מוזהר"ן

קמא

דף קד:

עם

ביאור חברותא
ללימוד בעיון

תורה קז

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(ה"מ שמו שמה)

תורה אור
 תהלים סח (לה) תגנ עז
 לאלהים על ישראל צאתו
 וצו בשקתים: (לו) נורא
 אלהים ממקדשי אל ישראל
 הוא נתן עז ותצמחות לקם
 דרוך אלהים:
 פרשת בהעלתך יב (ג)
 ונאש משה ענו עניו מאד
 מכל האדם אשר על פני
 האדמה:

תורה קמח
 משלי כב (ד) עקב ענה
 יראת יקוק עשר יקבדו
 ותיים:
 תהלים קיא (י) ראשית חכמה
 יראת יקוק שכל טוב לכל
 עשיהם תהלתו עמדת לעד:
 תורה קמט
 תהלים קיט (סב) הצות לילה
 אקום לתודת לך על משפטי
 צדקתך:

תורה קנא
 במדבר פנחס כח (יא)
 ובראשי תהשיבם תקריבו
 עלה ליקוק פרים בני דקר
 שנים ואיל אקר פכשים בני
 שנה שבעה תמימים:
 בראשית א (ד) ויאמר
 אלהים יהי מארת בקרץ
 השמים להבדיל בין היים
 ובין תלקלה ותי לאתת
 ולמזעים ולמים וישנים:
 במדבר נשא ו (א) ויהי ביום
 פלות משה ללקים את
 המשקן וימשה אתו ויקשש
 אתו ואת כל פליו ואת
 המזבח ואת כל פליו וימשהם
 ויקשש אתם:
 תורה קנב
 ירמיהו ב (ו) ואביא אתכם
 אל ארץ הפרטל לאכל פריה
 וטובה ומבוא ותטטוא את
 ארצי ונהלתי שקמתם
 לתועבה:

תנו עוז לאלקים, זה בחי' אתערותא דלתתא, שעיי"ז שיש לנו עזות דקדושה לעמוד כנגד כל הקמים עלינו למנוע אותנו מעבודתינו ה"ו, ואנו מתגברין בעזות גדול כנגדם, שזוה עזות דקדושה, עיי"ז אנו נותנין כביכול עוז וכה למעלה [א] בבחי' **תנו עוז לאלקים**. ועיי"ז נתעורר למעלה בחי' עזות דקדושה ונשפע עלינו, בבחי' **אל ישראל הוא נותן עוז ותעצומות לעם**, שהשי' משפיע עלינו עזות דקדושה ונותן לנו עוז ותעצומות לעמוד כנגד העזות דמט"א של כל העוז פנים שבדור, שא"א לעמוד כנגדם, כ"א עיי' עזות דקדושה. כי כשאין לו עזות דקדושה, כוודאי יבטלו אותו המונעים מתורתו ועבודתו, כי אין לאדם חלק בתורה כשאין לו עזות דקדושה כנ"ל: וצריך לפלם דרכיו איך להתנהג עם העזות [ב], לבלי להיות ה"ו עזות פנים, כי היא מדה רעה מאד כנ"ל, ואעפ"כ יהיה לו עזות דקדושה. ומדת הענוה הוא ענין אחר לגמרי, ועיקר מדת הענוה? כשיהיה כמדריגה שיוכל לכתוב על עצמו כמו משרע"ה [ג] **והאיש משה עניו מאד** זהו מודריגת הענוה בתכלית, וכמו שמצינו באמוראים שאמר רב יוסף (סוטה מט ע"ב) לא תיתני ענוה **דאיכא אנה** [ד]:

קמח [ו] **מדת** היראה בעצמה היא יראת מהשם יתברך, ואם כן יש לה גם כן יראה. וזאת היראה היא ג"כ יראה מהשי", ואם כן יש לה גם כן יראה. וכן נכלל יראה אחת בחברתה למעלה למעלה עד אין סוף: וזה שארז"ל (תנחומא ד' א [ז]) (שה"ש רבה סדר א [ב] ירושלמי שבת פרק א [ז] וע"ש בפני משה [ח]) מה שעשתה ענוה עקב לסילותה עשתה חכמה עמרה על ראשה שנאמר [ב] **עקב ענוה יראת ה'** [ב] **ראשית חכמה יראת ה'**. נמצא שעקב הענוה היא יראה [ז] וכן ראשית חכמה היא ג"כ יראה, נמצא שיש יראה למעלה מיראה [ח], כי היראה בעצמה יש לה ג"כ יראה וכן למעלה למעלה עד א"ם כנ"ל:

קמט [ט] (תהלים קיט) **הצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך**. הצות הוא מסוגל כמו פדיון, כי הוא המתקת הדינים. כי צדק דינא, ומשפט רחמי [י]. וזהו על משפטי צדקך, היינו שצדק גובר על משפט. התיקון לזה **הצות לילה אקום**: ועיקר הצות הוא תמיד אחר ששה שעות מתחילת הלילה [יא] הן בקיץ והן בחורף, ואז מתחיל זמן הצות. ונמשך עד גמר אשמורה שני, דהיינו ב' שעות: ובבוקר טוב להסתכל על השמים, ועיי"ז נמשך הדעת ע' בזה"ק (פ' בשלח נז[ב]):

קנ [ב] **דמות** דיוקנו של אביו ראה (סוטה לו: תנחומא פ' וישב[ב]). הוא דבר נסתר מאד, איך הדמות נתראה, והוא בעצמו אינו יודע [ב], כי כוודאי יעקב לא ידע. ומעלת הנסיון אף שראה דמות דיוקנו [ב]. הם דברים נסתרים ומכוסים מביני אדם [ב]:

קנא [ב] **סגולה** לזרע של קיימא, שיאמרו שניהם האיש ואשתו קודם הזווג, פרשת **ובראשי חדשיכם** [ב]. וכן כשהתינוק הולך ה"ו, יאמרו אז ג"כ האיש והאשה **פרשת ובראשי**

חדשיכם. כי [ב] **מארת** חסר ואו שהוא החיות [ב] של כל דבר, וכן [ג] **כלת משה** חסר ואו ג"כ [א] (זוהר ויחי רלו: וע' זוהר פנחס רנד). וכל זה הוא סוד פנימת הלכנה, שמשם נמשך בחי' **מארת** חסר ו' שהוא אסכרה לרביי ה"ו [ב]. כי הוא"ו הוא החיות של כל דבר [ב], וע"כ חסרון הוא"ו מרמו על חסרון החיות כנ"ל, ומשם נמשך מיתת הבנים קטנים ה"ו. ובראש חדש מתחלת הלכנה להתמלאות ולהתתקן כידוע, כי אז הגיעה לתכלית הפגם והחסרון, ואזי תיכף מתחיל התיקון והמלוי. וזהו **כלת ר"ת כפרה לכל תולדותם** [ג], **השבר"ה** נתתקן ונמתק בחי' **כלת משה**, שהוא בחי' הלכנה, כי אזי מתחלת להתמלאות כנ"ל. ואז נמשך מבחי' **כלת משה כפרה לכל תולדותם** כנ"ל, שנמשך כפרה וסליחה והמתקה על כל תולדותם של ישראל, שיהי נמשך עליהם היים טובים וארוכים.

וע"כ פרשת **ובראשי חדשיכם** סגולה לבנים כנ"ל: **קנב** [ג] **כשבא** נשמה קדושה לעולם עם הענפים השייכים לה [ג]. אזי הקליפה מסבכת אותה. רק נשאר פתח נגד אמונה, שכנגד האמונה הפתח פתוח. ומחמת פגם הענפים ה"ו, משליכין אותם"ם משם, דהיינו משליכין אותם מן האמונה.

ואזי אין יכולין לכנוס, דהיינו להתקרב אל שרשם שהוא הנשמה הנ"ל. כי לפעמים משליכין ומפילין אחד מן האמונה, כעין מה שמצינו שארז"ל (זוהר אחרי ד' עב:) על א"י על המתים שאינם ראויים ליקבר בא"י [ב] **ותבואו ותטמאו את ארצי ונהלתי וכו'**. והנה סתימת הפתח הנ"ל דהיינו האמונה, עיי' פגם הענפים כנ"ל, הוא רק לפי שעה, ואח"כ נפתח הפתח כבתחילה. היינו שבעת שצריכין להשליך לחוץ את מי שאין ראוי להתקרב, אזי הקליפה המסבכת הנ"ל שיש בה פתח כנגד אמונה כנ"ל, היא מתגברת ומתקרבת ומתפשטת גם על הפתח הנ"ל, ואזי אין יכול ליכנס. ותיכף אח"כ חוזר הפתח ונפתח כבתחילה. וכשיש ה"ו רבוי פגמים הרבה, שעיי"ז יש כח להסיבוב הנ"ל להתפשט על הפתח לבלי להניח ליכנס כנ"ל, אזי מתיראין והוששין שלא יסתם הפתח לגמרי ה"ו, עיי' התגברות הקליפה המסבכת. ואזי מעמידין שם כפתח הנ"ל ירא שמים, שהוא בעצמו עומד לשמור שלא יכנסו שם. ואעפ"כ הוא תועלת נגד הקליפה המסבכת הנ"ל, שא"א לה להתקרב ולהתפשט על הפתח, מחמת הירא שמים שעומד שם. ועיי' מסירת נפש דהיינו שמוסר נפשו בשביל לנסוע ולהתקרב להצדיק, עיי"ז אפשר לדבק עצמו אליו [א]. אך א"א שיאיר אליו חכמה דהיינו המוח בעצמו. והשיי ימחר הגאולה ככלל ובפרט:

עיין בזה"ק (ד' קס: ב"ד) קמא. הוכא בפרדס [ב] שער התמורות פ"ב. בארעא קדישא מתתקנא כולא וכו' עיי"ש היטב, מ"ש שם פריסא קלישא שנפרס על הפתח. ועפ"י הסוד הנ"ל הוא בחי' הירא שמים שהוא בחי' פריסא קלישא. וכמבואר שם בזה"ק למיעל א"א וגם הקליפה א"א לה להתפשט על הפתח מחמת הפריסא קלישא עיי"ש [ב]. והוא ממש מ"ש לעיל בענין הירא שמים, ודוק היטב ותבין נפלאות. וגם עייין

א עייין קראטי פרשת תצוה עת לעשות לה' לעשות משש
 ב עייין תורה כב את איתא ש שעל זה היא התפילה היחידה בש"ם משניות
 ג תנוצצו - הענוה
 ד * במדבר יב
 ה עייין שבחי ה"ו"ן איתא כוב והיי מוהר"ן תצו
 ו לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו בתולד - (מיד שיה פ"א)
 ז תנוצצו - הענוה
 ח שוהרה מליאת ענוה
 ט סדר א' פרשה א' פסקא ט'
 י סוף הלכה ג'
 יא ששקב ענוה הינו סופה מביאה ליראת הירוממות וראשית חכמה היא יראת העונש שביאה לחכמה משלי כב ד'
 2 תהלים קיא א'
 3 עייין שער הפסוקים ויצא (על פסוק זה) ובשער התקנות דף טו. ענוה היא לאה ויראה רחל
 4 עייין תקוני ורף זה ה: עשר דרגות ביר"ש. עייין פ"ל"ח כאן, והיי מוהר"ן קלב. ותורה עת תנינא כל טאטור מעשרה באמרות יש לו יראה.
 5 לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו. שיהות השייכים לתורה זו עייין שיהות ה"ו"ן סימן שא, ושיש"ק ה"ד סימן קמא וה"ו סימנים רז, רט, ערה, שגא, וח"ג סימן תצט. ועייין בעש"ט ע"ה ואתנן אות ש.
 6 פתח אליהו
 7 בכ"מ לפי תחילת הלילה שלו וי"א שבכ"מ לפי תחילת הלילה בא"י. ועייין ש"ע הרב א"ח מהורא תנינא סימן א'
 8 על טוטה לו: הג"ל. ועייין ליקוט שמעוני (בולס השגט) שבאמת כתיב כלת (בולס ככלה וכו' דייק מדכתיב כלת הכ' בפמה ולא בשווא. ועייין זוהר ויקרא ד: כתיב כלת משה חסר ו' ועיי"ש בפרש"ש שאין זה קרי וכתיב אלא שרש"י דרש כאילו חסר ו' גם עייין שם שמת ה: תרומה קט:
 9 עייין זוהר בראשית יג ועל לו (בפרש"ש בראשית א די הג"ל)
 10 עייין זוהר בראשית רנז
 11 לשון תפילת מוסף של ר"ח
 12 מ"כא ועד סוף התורה הוסיף מוהר"ת בתקפא
 13 לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו.
 14 עייין תורה סו אות א'
 15 ב"דפ"ר - ששליכין אותם כולי ומעמידין סט י"ש. ותבואו ותטמאו את ארצי והשיי על טוטה לו: הג"ל. ועייין ליקוט שמעוני נטיון גזיל מיוסף ונקרא לפטיאל כי פלטו קל מעבידה.
 16 לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו.
 17 במדבר כח יא
 18 בתולד - פרשה
 19 בראשית א' די עייין פרש"ש עייין שם ועייין זוהר וירא קי: ויהי רמא: רחב בקשה סימנא דחיי אות אמת דא אות ו'. ועייין סנהדרין גז. באהרא דקושטא לא מת אדם, וכן יעקב שמדתו אמת לא מת. באגרא דכלה ציין לתקוני הוהר קי: וישת לקין אות ו'.
 20 במדבר א' א'
 21 עיי"ש שכתוב כלות עם ו' עייין פרש"ש גטא את (קרינסקי תשכא)

מאמר דמות דיוקנו של אביו ראה

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה
לא ידוע.

פתיחה

רבנו מתייחס כאן לנסיון של יוסף עם אשת פוטיפר ואומר מה שביארו בגמרא ובמדרש שעמידתו בניסיון היה ע"י שדמות דיוקנו של אביו ראה (בחלון), הוא דבר נסתר מאד אף הדמות נתראה, כי בודאי יעקב לא ידע מזה כי סבר שטרף יוסף, ומעלת הנסיון, אף שראה דמות דיוקנו הם דברים נסתרים ומכסים מגני אדם: (קצ"ל"ה) (השלם)

ליקוטי הלכות

ח"מ – הלכות כח והרשאה הלכה ד – אות (כא) וקוה תראה נפלאות מה שהאיר ה' עיני שמצאתי בדברי רבותינו זכרונם לברכה שיוסף עמד בנסיון על ידי משפט דיקא, כי אמרו רבותינו זכרונם לברכה, דמות דיוקנו של אביו נודמנה לו. ואמר לו, עתידין אחיך שיהיו נכתבין על החשן וכו', ועל ידי זה עמד בנסיון. נמצא, שעקר כבישת יצרו הייתה על ידי שהזכיר לו את החשן המשפט שהוא בחינת משפט הנ"ל, כמו שמבאר שם בהתורה הנ"ל, שהיה בחינת רבועה הנ"ל, בחינת רבועה הייתה כפול וכו', עין שם. נמצא מבאר שיוסף עמד בנסיון על ידי בחינת משפט דיקא, דהינו על ידי שהזכיר לו את חשן המשפט ששם יהיה נחקק שמו בתוך שמות שאר השבטים הקדושים שכלם היו צדיקים גדולים וכו' למשפט הנ"ל, כי היו בני יעקב שהוא בחינת משפט ועל ידי זה זכו כלם להחזק על חשן המשפט, ועל ידי זה דיקא מנע יוסף את עצמו מלחטא כנ"ל, כי עקר תקון הברית זוכין על ידי בחינת משפט הנ"ל כנ"ל:

ח"מ – הלכות גנבה הלכה ד אות ד' – ועקר קריעת ים סוף הייתה על ידי התפלה בבחינת דין של הבעל כח בחינת אמה פוררת בעוף ים, כמו שמבאר שם בהתורה הנ"ל, כי יוסף על ידי שעמד בנסיון זכה להיות בעל כח גדול עד שזכה לבחינה הנ"ל שהוא בחינת קריעת ים סוף שהיה בזכותו. ועל פן זכה יוסף שיהיה נעשה ממנו שני שבטים, כמו שכתוב, אפרים ומנשה פראובן ושמעון וכו', כי היצר הרע רצה להתגבר על יוסף בזאת התאווה עד שלא יהיה נמנה במנין השבטים חס ושלום, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה שגודמן לו דמות דיוקנו של אביו ואמר לו, עתידין השבטים וכו'. ויוסף בגדל כחו התגבר על היצר הרע ואז לא די שלא נחסר ממנין השבטים אף גם זכה להוציא מהסטרא אחרא קדושת הרבה עד שזכה לקדושה כפולה שהיא הבכורה שהיא פי שנים שנתחלק שבטו לשני שבטים שזה זכה על ידי שהכניע הסטרא אחרא עד שהוציא ממנה בחינת כפל כי בזכותו יצאו ממצרים ברכוש גדול ובתוספת גרים הרבה שזהו בחינת שהוציא מהסטרא אחרא עצמות חיותה, שזהו בחינת כפל ועל ידי זה זכה שגם שבטו נכפל לשנים וכו':

שיחות השייך לתורה זו

שיח שרפי קודש – חלק ה תיח – על זה שאמרו רז"ל (סוטה לו): בשבכנס יוסף לעשות מלאכתו דמות של אביו ראה וכו', ושואלים אם כן מהו הנסיון שהיה לו, ומתמצים כמה תרוצים, וראה ליקוטי מוהר"ן סימן קנ. והיו אנשי שלומנו אומרים שמה נלמד להבין שכל אחד כפי קדושתו ופרישותו ועבודתו כן זוכה לראות דמות דיוקנו של אביו, ויש שזוכה לראותו אחר שחטא ואז נשבר לבו בקרבו יותר ויותר ונפול לגמרי, אבל יוסף לגדל קדושתו זכה לראותו בעת הנכון עד שגצל ממנה לגמרי. וזה שכתב שאף שהיה בארץ מצרים הטמאה שנקראת ערות כל הארץ, שמר על קדושתו עד שזכה אף שם לראות דמות דיוקנו של אביו, ועוד אף קדם להתגברות היצר עליו. וזה שגצל מקמת ראותו דמות דיוקנו של אביו הייתה לרב יגיעתו וקדושתו שקדם לה.

עיין דגל מחנה אפרים (דוד של רבנו) בראשית ד"ה ויאמר אלקים תדשא כתב בביאור הגמ' הנ"ל בסוטה שיעקב הסתכל בחכמה הנקראת אב והיא סגולה בכל ניסיון לצייר דמות אביו²

ספר המידות – ערך הרהורים חלק שני אות כג. לבטל הרהורי זנות, יציר דמות אביו. וכו'... ובמראה מקום ציין לבר' וישב פז ז' ר"ה בשם רבי מתנא אמר איקונין של אביו ראה וצנן דמו וכו'.

פרפראות לחכמה אות ז' על תורה א' – כי השכל מאיר לו בכל דבר אפילו במקום שהיה אופל וחשך וכו' נראה שמרמו בזה שעיקר מה שעמד יוסף בנסיונו הוא על ידי זה שהיה בו מדת יעקב היינו שהסתכל על השכל שיש בכל דבר וכו' וזה שאמרו רבותינו ז"ל (סוטה לו): דמות דיוקנו של אביו ראה, כי יעקב הוא בחינת השכל כנ"ל, ועל ידי זה שהסתכל על השכל שיש בכל דבר על ידי זה עמד בנסיונו ועל ידי זה זכה לבכורה וכו':

עד כאן השיחות

מסירת מודעה לפני הקושיות

הקושיות להלן אף שנראה הם קושיות על דברי רבנו. וודאי אינו כן, כי דברי רבנו זרע קודש כולו אמת פשוטה. וכל הקושיות גם מה שתירצנו, התירוץ הוא אפשרות בלבד, ועיקר התירוץ היא הקושיא בעצמה, שמסתמא רבנו ידע את כל החו"ל שהבאנו, וידע את הקושיות, ואעפ"כ בחר לכתוב מה שכתב, נמצא שזה בעצמו התירוץ על הקושיא. ואעפ"כ חייבים לדעת את הקושיות כדי לדעת שיש עוד דעות ועוד צדדים, ולהבין מה רבנו דחה ומה קיבל. ומה שאפשר לתרץ ומתברר שהקושיא נובעת מחוסר הבנה שלנו בדברי רבנו זה עיקר

כתב איר ער ה' סיון תשפ"ו

² עי"ש שכתב שראה כעין זה באיזה ספר. ולפ"ז הביאור הזה נמצא בספרי חסידות. ולא בפל"ח שנכתב מאוחר יותר.

דרך הלימוד בעיון כמו שאמר רבנו לרבי אהרן הרב של ברסלב מדוע לא תעיין בספרי ותמצא קושיא ותעיין עוד עד שתמצא תירוץ. מבואר שדברי רבנו בספרו בכוונה סתומים מאד, ורק ע"י עיון עד שמוצא קושיא ושוב מעין עד שמוצא לה ישוב, כך מקלף את הקליפה שיש על כוונתו האמתית בתורה.

קושיות

א. הוא דבר נסתר מאד, איך הדמות נתראה, והוא בעצמו אינו יודע - צ"ע הרי מבואר בילקוט שמעוני/ו' שהקב"ה בא בדמות יעקב והדמות אמרה לו. ובזוהר ויחי רכב. מבאר הרמ"ק/ו' שנראתה ליוסף שורש נשמתו הטהורה של יעקב שנתגלמה בצלם יעקב. וצ"ע כיון שלא היה שם בעצמו אלא רק דמותו אין סיבה שיעקב ידע מזה. מאידך צ"ע כי התוס' בסוטה לו: וכן שם בזוהר מדייק מהפסוק וְאִין אִישׁ מֵאֲנָשֵׁי הַבַּיִת שָׁם בְּבֵית, מאנשי הבית דייקא אבל ממקום אחר היה והוא יעקב. משמע שהיה ממש כי אם רק דמותו מה הדיוק. וכן בסוטה שם הגרסא 'באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון אמר לו' ולא כמו בילקוט הנ"ל אמרה לו.

ב. הוא דבר נסתר מאד, איך הדמות נתראה, והוא בעצמו אינו יודע - צ"ע כי בזוהר ויחי רכב. ו' קצת משמע שיעקב כן ידע שדיוקנו נראה ליוסף. וראה לשון הרמ"ק שם/ו'. וכן משמע בפתח עינים לחיד"א/ו'.

ג. ומעלת הנסיון וכו' הם דברים נסתרים ומכוסים מבני אדם. - צ"ע מדוע נקט לשון רבים על נסיון? נראה כי היו לו כמה וכמה נסיונות בנסיון הזה, כי אשת פוטיפר במשך שנה בכל יום באה בפיתוי חדש (ראה יומא לה: במהרש"א שם משדלתו בדברים וכו' - הוא פ' הכתוב ויהי כדברה אליו יום יום וגו' דהיינו שהייתה משתדלתו בדברים המשונים מיום מערבית לשחרית) ומבואר בב"ר פה ב'ו' שכולם היו לשם שמים. כגון טענה לו שמהם יצא משיח/ו' כמבואר במדרש שלמדו

י. ילקוט שמעוני בראשית רמז קמו - תנא דבי רבי ישמעאל, אותו היום יום הגם היה והלכו פולם לבית עבודה ורה שלהם, והיא אמרה להם חולה אני, אמרה, אין לי יום שאזק ליוסף פיום הזה. ותתפשהו בבידו לאמר שכבה עמי. באותה שעה נראה לו דמות דיוקנו של אביו, אמרה לו ליוסף, עתידין אחיך שיפתבו על אבני אפוד ואתה עמיהם וכו'... רבי שמואל בר נחמן אמר, לעשות מלאכתו ממש רב היא מתני, אקונין של אביו ראה וצנן דמו, שנאמר (להלן מט, כד) "מדיד אביר" רב הונא בשם רב מתני, אקונין של אמו ראה וצנן דמו, שנאמר "משם רעה אבן ישראל" מי עשה כן, (שם כה) "מאל אביה ויערר"..... פיון שבא לזקק לה בא הקדוש ברוך הוא בדמות אביו ונתקרה אמתו, שנאמר (להלן מט, כד) "ותשב באיתן קשתו". אמרה לו מה לך, אמר לה, אבא אני רואה. אמרה ליה, והיכן הוא, ואין איש מאנשי הבית. אמר לה, את בת חמורים, (יחזקאל כג, כ) "אשר בשר חמורים בשרם" וחמור אינו רואה אבל אבא מן הרואים, שנאמר "וירא את המקום מרחוק".

י. לשון הרמ"ק אור יקר זוהר ויחי רכב. - דיוקנא דאביו - שורש נשמתו הטהורה, וכדי שלא תפגם ע"י יוסף באה שם להזהירו על העבירה, ויוסף חלק כבוד לדיוקן נשמת אביו שנתגלמה בצלם יעקב ממש, והיינו בנו שחלק לו כבוד, ושאר השבטים לא חלקו לו כבוד במכירתו ונתאפקו על צערו, ולפי זה יהיה הכוונה דאמר לבנו ליוסף, כמו שחלק כבוד לנשמתו שלא תפגם במעשה המגונה ההוא, ג"כ יחלוק כבוד לגופו שלא תפגם ע"י קבורת מצרים שהירידה היתה בסבתו ודאי.

ה. זוהר ויחי דף רכב. - תא תוי מה פתיב בא וראה מה כתוב שם וימאן, ויאמר אל אשת אדניו, אמר ליה קדשא בריך הוא ליוסף את אמרת וימאן ויאמר ר"ל שמאנת לבא לאשת פוטיפר, חייך וימאן ויאמר אחרא ייתי לברכא לבניך ויתברכונ ביה חייך כי וימאן אחר יבא לברך את בניך ויתברכו בו הדיא הוא דכתיב וימאן אביו ויאמר ויברכם ביום ההוא וגו', ומש"כ ידעתי בני ידעתי צריך להבין פיון דאמר ידעתי בני פעם אחת אמאי אמר ידעתי אחרא למה אמר ידעתי פעם אחרת, אלא אמר ידעתי בני בזמנא דקיימת בגופך דאת ברי אלא אמר יעקב ידעתי והכרתי שאתה בני בזמן שעצרת בגופך ולא חטאת, והיינו כד חמית דיוקנא דיילי ותבת בקיימך כשראית דיוקן שלי וחזרת בך ועמדת בקיומך ובקדושתך ובגייני כף פתיב ידעתי בני לכן כתוב ידעתי בני. ומה שכתוב עוד הפעם ידעתי הוא כפשוטו ידעתי על מה דאמרת דתא הוא בוכרא על מה שאמרת שזה הבכור ידעתי בעצמי, אבל גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל כי גם אותו אברך, והכא בגין כף פתיב ויקרא לבנו ליוסף וכאן לכן כתוב מלת לבנו, להורות לבנו ליוסף ממש שמצד היותו יוסף בנו לכן חשש לכבודו כשראה את דיוקנו ולא חטא כניל, ונקט ליוסף ממש ולא אמר לבנו ממש, להורות שע"י שעמד בנסיון זכה להיות מורש ביוסף העליון ממש שהוא מדת היסוד.

י. לשון הרמ"ק - אמר לו יעקב ידעתי בני שעברת על וימאן, וג"כ אתה רוצה לעוברו, אינו, ידעתי בני ששם החזקתיך בווימאן ועמדת בני וחזרת לוימאן שלך על ידי, א"כ גם כאן אני הוא המעמיד וימאן. (דברי הרמ"ק על וימאן ראה בפנים ביתר ביאור)

י. פתח עינים להחיד"א - באתה דיוקנו של אביו וכו'. שמעתי משם מר זקני כמהר"ר ישעיה אזולאי ולה"ה שפירש בזה מש"ה והנה הראה אותי אלהים כלומר שהקב"ה הראה אותי שראית דיוקני ופירשת.

ח. ועיין בראשית רבה פרשה פה פסקה ב (מובא בבעל הטורים בראשית יד כב) (ב) "ויהי בעת ההיא" ולא היה צריך קרייה למימר אלא ויוסף הורד מצרימה ומפני מה הסמיך פרשה זו לזו רבי אלעזר ור' יוחנן רבי אלעזר אמר כדי לסמוך ירידה לירידה רבי יוחנן אמר כדי לסמוך הכר להכר ר"ש בר נחמן אמר כדי לסמוך מעשה תמר למעשה אשתו של פוטיפר מה זו לשם שמים אף זו לשם שמים דא"ר יהושע בן לוי רואה היתה באסטרוולוגין שלה שהיא עתידה להעמיד ממנו בן ולא היתה יודעת אם ממנה אם מבתה הה"ד (שם מז) מודיעים לחדשים מאשר יבואו עליך ר' איבו אמר מאשר ולא כל אשר.

ט. ועיין ילקוט שמעוני בראשית פרק לח - רמז קמד "ויהי בעת ההיא" מה כתיב למעלה מהענין והמדינים מכרו אותו לא היה צריך קרא למימר אלא ויוסף הורד מצרימה ר' יוחנן אמר כדי לסמוך ירידה לירידה ר' אלעזר אומר כדי לסמוך מעשה תמר למעשה אשת פוטיפר מה זו לשם שמים אף זו לשם שמים דאמר ר' יהושע בן לוי רואה היתה באיסטרוולוגין שלה שהוא עתיד להעמיד ממנה בן ולא היתה יודעת אם ממנה אם מבתה הדא הוא דכתיב מודיעים לחדשים מאשר יבואו עליך מאשר ולא כל אשר.

ו. רואה היכל הברכה שם פסוק יג שמדייק מדכתיב "ויהי כראותה כי עזב בגדו אצלה". תיבת "כראותה" מלא ואו שעיקר ראיותה לואו, שכיוונה לשמים.

מסמיכות פרשיות יהודה ותמר ויוסף ואשת פוטיפר. כידוע שדרך הולדת משיח הוא תמיד באפן הנדמה לעבירה כגון תמר ורות. וגם ראתה בכבדים שיוסף יוליד ממנה בן וטעתה כי היה זה מבתה/אסנת.

ד. ומעלת הנסיון וכו' הם דברים נסתרים ומכוסים מבני אדם. ראיתי מקשים הנה איך אפשר לומר שהיה ליוסף הצדיק נסיון בדבר הזה, ושנתכוין לדבר עבירה, הלא אם מצינו לתנאים ואמוראים שלא היה נחשב הדבר לפנייהם לנסיון וכמ"ש בברכות (ב.): רב גידל הוה רגיל דהוה קא אזיל ויתבי אשערי דטבילה וכו', א"ל רבנן, לא קא מסתפי מר מיצר הרע). אמר להו, דמיין באפאי כי קאקי חירוי. (ובב"מ פד. רבי יוחנן יתיב אשערי טבילה וכו' אבל שם שאלו שלא מפחד מעין הרע ולא מיצה"ר). (ובשבת יג. עולא היה מנשק וכו') וכן בקידושין (פא.) דר"ע ור"מ היו מתלוצצים על עוברי עבירה, ופירש שם רש"י שהיו אומרים שקל הוא להתגבר על היצה"ר. ובכתובות (יז.) דרב אחא הוה מרקיד לה אכתפיה וא"ל לתלמידיו אי דמיין עלייכו כבשורא לחייו. וצ"ע לכאורה אין דמיון כלל שהרי בכל המסופר שגמרא היה זה אחרי שכחלוהו ליצה"ר דעירות כמבואר ביומא ט: ועוד ששם לא ניסו הנשים לפתות אותם והם היו זקנים שעשו בפרהסיא, ואילו יוסף היה בגיל שבע עשרה, לבד בארץ נוכריה, והוא עבד לאשת פוטיפר, שבמשך שנה שלימה מנסה לפתות אותו ומאיימת עליו ושמה ברזל תחת צווארו וכו'. ואעפ"כ לא התפתה. ונראה שגם הנסיון שהי' הלו באותו היום שנשאר לבדו עמה בבית היה ע"י משמשים הפילו אותו ממדרגתו כדי להביאו לידי הנסיון כמבואר בדברי רבנו/א"י שכמעמידים אדם בנסיון לוקחים ממנו את הדעת/י. ויש צדיקים גדולים שבכוונה משמים מפילין אותם לכמעט עבירה להראות להם שלא בכוחם הם עומדי בנסיון אלא רק בסיעתא דשמיא, ראה קדושין פא. שרבי מאיר ורבי עקיבא היו מתלוצצים מעוברי עבירה עד שהפילו אותן ממדרגתם וניתן רשות לשטן להביאם לכמעט עבירה שנדמה לאשה על עץ והם טפסו אחריה וכו'. והכי נמי יוסף הצדיק, ראיתי מבארים שהיה כדי להראות לו שכל כוחו רק בסיעתא דשמיא. עוד ראה שיחות הר"ן קיד שם מבואר שכל כוחם של האחרונים להתגבר על התאוה היה ע"י שיוסף שיבר את הקליפה.

ה. הנסיון של יוסף שתבעתו גויה לדבר עבירה ולא התפתה צ"ע מה דבר חידוש ופלא בקידוש שם שמים, שיזכה בעבור זאת לכל הכבוד הזה, כי באמת זו היא מדת כל הצדיקים, שאם יתבעום לדבר עבירה של זנות יברחו ממנה, ולא ירצו לחטוא בשום אופן, ובכל דור ודור ימצא אנשים כאלה אפילו בהמון העם, ויש שהם מוסרים עצמן בעבור דבר זה, וכמ"ש ברב כהנא שתבעתו מטרונא אחת ותפסתו בביתה בערמה, והפיל עצמו מן הגג לרשות הרבים, עד שבא אליהו זכור לטוב וקבלו, וכן רבי צדוק הפיל עצמו לתנור אש, וכיוצא בזה, וא"כ, מאי רבותיה דיוסף הצדיק ע"ה בדבר זה? כך ביאר רבי יוסף חיים בבאורו בן יהוידע לסוטה לו: את שאלת הגמרא שם 'יוסף מאי היא?' ותרץ שבאמת כפשוטו לא מובן על כן מבאר שבאמת היתה דומה לו לבהמה וריחה לנבלה ורק כדי להרוג את יצרו בכוונה עורר בעצמו תאוה כדי שברגע האחרון יפרוש ויהרוג את יצרו הרע. (עיי' כל דבריו לקמן בסוף התורה) וצ"ע מה שמביא ראייה מרב כהנא ור' צדוק שחיו אחרי שכחלוהו ליצה"ר כמבואר ביומא ט:.

ו. ומעלת הנסיון אף שראה דמות דיוקנו – צ"ע הרי מבואר בילקוט שמעוני/י' שהביא הקב"ה איקונין של אביו ולא הואיל לו כי התבייש וברח אבל מיד חזר, ואז נטל הקב"ה אבן השתייה ואמר אם תגע ביה הריני משליכו ואחריב את העולם. נראה לבאר עפ"י תורה קץ שהבחירה של צדיק האמת היא לכוון לדעת ה' אפילו שאומר לו ההפך. כגון משה רבנו שהקב"ה אמר לו לקדש את ישראל בפרישות שני ימים והוא הוסיף יום אחד מדעתו. הכי נמי יוסף ידע שכדי לשבר את הקליפה חייב לבוא לכחוט השערה סמוך לעבירה ואז לפרוש (כמבואר בבן יהוידע). ור' אהרן שם בילקוט שלא כתוב שיוסף פרש אע"פ שהקב"ה איים שיחריב את העולם. ונראה הטעם כנ"ל שידע שרצון ה'

ועיין צדקת הצדיק לרבי צדוק הכהן מלובלין אות (מח) ואז"ל (יומא לה): גבי יוסף להיות עמה לעוה"ב ועוה"ב הוא רק קבול שכר ולא עונש דזה אין נקרא עוה"ב. (וא"כ בהכרח שאין הכוונה שיהיה הוא בחלקה אלא היא בחלקו בג"ע) רק שבאמת יוסף נשא בתו ומהם יצא שבת בישראל ומשיח בן יוסף. ויוסף ראה ג"כ זה שממנה יצא שלשלת גדולה כזו רק לא רצה להיות עמה אפי' לעוה"ב דגם שיהודא זינה ויצא ממנו מלכים ונביאים ודי' זנותו רצון הש"י כמש"ל (סוטה י:.) יצתה ב"ק ממני כו' ולמצוה יחשב. אבל תמר היתה צדקת וזו רשעת לא רצה להיות עמה בעוה"ב:

י' לפי הפשט אסנת היתה בת פוטיפר. אבל בתרגום יונתן מבואר שהיא רק גדלה שם אבל לא היתה בתם ממש. ובפרקי דר"א (פל"ו) ביאר שבמעשה דינה ושכם בן חמור נולדה אסנת משניהם, ואמרו בני ישראל להורגה שאמרו עבשיו יאמרו בכל הארץ שיש בית זנות באהלי יעקב, והביא (לא מבואר שם מי הביא) שרץ של זהב, ששם הקדש כתוב בו, ותלה לאסנת על צוארה ושלחה והלכה, והכל צפוי לפני הקדוש ב"ה, וירד מיכאל המלאך והורידה למצרים לבית פוטיפרע, שהיתה אסנת ראויה ליוסף לאשה והיתה אשתו של פוטיפרע עקרה, וגדלה עמה כבת וכשירד יוסף למצרים לקחה לו לאשה שני ויתן לו את אסנת בת פוטיפרע. (לשון הילקוט ביאורים סוטה לה)

יא תורה סה אות ג' מה שאדם מרגיש יסורין זה כי לוקחין ממנו את הדעת כשרוצים לתת לו יסורין. ובלק"ה תחומין ו' יז ששמעו בן בפרוש מרבנו. ועיין בעש"ט עה"ת וירא יג

יב עניין זה ראיתי מביאים בשם השם משמואל וישב שנת תרעט. שלפי מדרגת יוסף הצדיק לא היה לו נסיון כלל אשת פוטיפר, אלא משמשים הורידוהו ממדרגתו כדי שיהיה לו נסיון. אבל לא מצאתי שם. ואולי כוונתם למבואר שם בעניין יעקב אבינו שכדי שיוכל לרדת לגלות במצרים הפילו אותו לאיזה פגם קטן בדבור לבטלה עי"ש. דכתיב ויגער בו אביו, וזה גרם לו לומר למה הרעותם ואזי ירד למצרים אנוס עפ"י הדבור הזה של עצמו. עי"ש.

יג ילקוט שמעוני בראשית רמז קמה על פסוק י' – וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִים. אָמַר רַבִּי, שָׁמַע לָהּ, אֲלֵא שֶׁהִבִּיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אִיקוֹנִין שֶׁל אַבְיֵו וְנִתְפַּיֵשׁ וְבָרַח. פֶּעַם שְׁנֵינָה נִכְנַס, נִטַּל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶבֶן שֶׁתִּיָּה. אָמַר לִיָּהּ, אִם תִּגַּע בָּהּ הָרִינִי מִשְׁלִיכוֹ וְאַחֲרֵיב אֶת הָעוֹלָם. הָדָא הוּא דְכָתִיב, (בראשית מט, כד) "וַיִּפֹּז זְרַעִי יְדִיו מִיַּדִּי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשֶּׁם רַעְהָ אֶבֶן יִשְׂרָאֵל.

שיפרוש רק אחרי שכבר היה עמה בקרוב מאד לעבירה. והראייה שחז"ל שבחווהו מאד על מעשהו כמ"ש תחילת רמז קמו יוסף שקדש שם שמים בستر וכו'.

ז. ומעלת הנסיון אף שראה דמות דיוקנו – צ"ע לכאורה היה צריך לומר ומעלת הנסיון אע"פ שהיה בר דעת כמ"ש רבנו בתורה עב/ו¹⁷ – וכבר מנח כלל בידינו, שמי שהוא חכם אמת קצת, אינו נחשב אצלו זאת התאווה לשום נסיון. אפלו אם תתבע אותו אשה יפה במקום סתר, שיהיה בידו למלאת התאווה, הוא אצלו רק שטות ושגעון, ואינו נחשב לו לנסיון כלל. ומה שנאמר בתורה שבח יוסף הצדיק שעמד בנסיון, יש בזה סוד. ועקר הנסיון בבחינה הנ"ל, בבחינת המתקת הגבורות, לנצח היצר הרע של מעלה. עד כאן דברי רבנו שם.

ח. צ"ע למאן דאמר בגמרא שבא לעשות צרכיו, וכל שכן לגרסת העין יעקב/ו¹⁸ שעלו למטה וכו', א"כ לכאורה לא עמד בנסיון. ואיך אומרת הגמ' יוסף שקדש שמים בستر וכו'. ובויקרא רבה/ו¹⁹ ע"י שגדר עצמו מעריות גדרו עצמו כל ישראל וכו' עין זה אמר רבנו בשיחות הר"ן/ו²⁰ שכל הצדיקים שאחרי יוסף עמדו בנסיונות מכח יוסף ששיבר את הקליפה. התירוץ מבואר בכן יהוידע סוטה לו: שיוסף כדי לשבר את הקליפה לגמרי ככוונה הכניס עצמו לנסיון עמ"נ לפרוש כחוט השערה לפני החטא. וכן מבואר בבעש"ט עה"ת בראשית אות קנח/ו²¹, על אבות (פ"ד

¹⁷ תורה עב – כי יש כמה בחינות ביצר הרע. כי יש בני אדם נמוכים מגשמים, שהיצר הרע שלהם הוא גם כן יצר הרע נמוך ומגשם. והרב, היצר הרע שלהם הם הדמים בעצמם, הינו הדם שבחלל השמאלי, שהוא בתקפו. ועקר בלבולים שלהם, מעבירת ומבלבול הדמים. ובאמת מי שיש לו דעת צח כל שהוא, היצר הרע הזה, הוא אצלו שטות גדול ושגעון, ואין צריך שום התגברות לנצח אותו. ואפלו מה שנחשב בעיני ההמוני לנסיון גדול, כגון הנסיון של תאווה נאוף, הוא אצלו שטות, ולא נחשב לו לשום נסיון כלל (עיין שבחי הר"ן סי' טז ובשיחות הר"ן סי' נא). כי מי שיש לו שום דעת, ויודע מעט מגדלת אדונו הבורא יתברך שמו, כמה שכתוב (תהלים קל"ה): "כי אני ידעתי כי גדול ה' ואדנינו מכל אלהים". ואי אפשר להסביר זה, לא בכתב ולא בעל פה (עיין שיחות הר"ן סי' א). כי גדלת השם יתברך הוא רק לכל חד לפום מה דמשער בלבה, כמו שכתוב בזה הקדוש (וירא ק"ג): "נודע בשערים בעלה", לכל חד לפום מה דמשער בלבה. ומי שזוכה לשער בלבו את גדלת השם יתברך, בודאי אצל זה אינו נחשב שום דבר לנסיון, ואין צריך שום התגברות על זה. רק שיש בחינת יצר הרע, שהוא מלאך הקדוש, ואף על פי כן הוא יצר הרע, וצריך להתגבר ולהמלט מאד ממנו. הינו בחינות גבורות, בחינות דינים. וזה הבר דעת, יש לו זה היצר הרע הנ"ל, הינו גבורות ודינים. וצריך להתגבר עליו, ולהמתיק הדינים, שיהיה רק כלו טוב. כי מי שנכלל במקום שצריך להכלל, הינו באין סוף, שם כלו טוב, ואין שם דין, חס ושלו. על כן צריך להיות כלו טוב, ולהמתיק כל הגבורות והדינים, שהם היצר הרע שלמעלה: ובזה פגם דוד בבת שבע, כי בודאי חיליה לומר, שדוד חטא בגשמיות מחמת תאוה, חס ושלו, כי כבר אמר דוד בעצמו, "ולבי חלל בקרבי" (תהלים ק"ט), שהרג כבר את היצר הרע הגשמי בתכלית, והכניע הדם שבחלל השמאלי. ואף שאמר רבותינו, זכרונם לברכה (שבת נ"ו): "כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה וכו', אף על פי כן, אפלו זה הפגם הקטן והחטא קל שנעשה כמובא, גם זה בודאי לא היה, חס ושלו, מחמת תאוה, מחמת עבירת הדמים, חס ושלו, שמשם בא תאוה זו של נאוף. רק הפגם שלו היה למעלה בגבורות, שלא המתיק היצר הרע שלמעלה, הינו הגבורות והדינים. וגם זה היה בדרות גדול, כי ראויה היתה בת שבע לדוד וכו'. וזה שנאמר בדרוד (דברי הימים א כ"ב): "לא תבנה בית לשמי כי דמים רבים שפכת", הינו שלא המתיק הגבורות, על כן לא זכה לבנות הבית. ואף שמלחמת ה' נלחם, עם כל זה למעלה למעלה, בתכלית המעלה, במקום שצריך להכלל, הינו באין סוף, שם כלו טוב, וצריך להיות רק טוב בלי שום דינים כלל: וזה בחינת (תקוני זהר תקון ע' דף קכ"ג): "אפלו כתר עליון אכמא איהו לגבי עלת העלות. בחינת (תהלים פ"ב): "לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו" בחינת (עיין לעיל אחר המאמר בסי' נו, בד"ה שייך לעיל) הקדשה שלמעלה* שהוא היצר הרע של הצדיקים הקדושים הנ"ל: וכן שלמה המלך, עליו השלום, שנשא בת פרעה ונשים נכריות רבות, בודאי לא יעלה על הדעת, שהיה מהיצר הרע הגשמי, כי היה חכם אמת, כמו שכתוב (מלכים א ה): "ויחכם מכל האדם" וכו'. וכבר מנח כלל בידינו, שמי שהוא חכם אמת קצת, אינו נחשב אצלו זאת התאווה לשום נסיון. אפלו אם תתבע אותו אשה יפה במקום סתר, שיהיה בידו למלאת התאווה, הוא אצלו רק שטות ושגעון, ואינו נחשב לו לנסיון כלל. ומה שנאמר בתורה שבח יוסף הצדיק שעמד בנסיון, יש בזה סוד. ועקר הנסיון בבחינה הנ"ל, בבחינת המתקת הגבורות, לנצח היצר הרע של מעלה. אבל לא לנצח היצר הרע הגשמי, שזה אינו נסיון כלל. וכן מה שפגם שלמה, לא היה רק בבחינה זו כנ"ל:

¹⁸ עין יעקב על סוטה אות צא – (בראשית לט) "וַיְהִי כִּהְיוּם הַזֶּה וַיְבִיא הַפְּתִיחַ לְעִשׂוֹת מְלֹאכְתּוֹ". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וּמְלִמְדוֹ שֶׁשְׂנִינְהֶם לְדַבֵּר עֲבָרָה נִתְפָּנְגוּ. וַיְבִיא הַפְּתִיחַ לְעִשׂוֹת מְלֹאכְתּוֹ, רַב וְשִׁמְוֹאֵל, חַד אָמַר, לְעִשׂוֹת מְלֹאכְתּוֹ מִמֶּשׁ נִכְנַס. וְחַד אָמַר, לְעִשׂוֹת עֲרֻכְיוֹ נִכְנַס. (שם) "וַאֲיֵן אִישׁ מֵאֲנָשֵׁי הַפְּתִיחַ שֵׁם, אֶפְשֶׁר בֵּית גְּדוֹל כְּבִיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, וְלֹא הָיָה בּוֹ אִישׁ! תְּנָא דְבֵי רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל, אוֹתוֹ הַיּוֹם יוֹם אֵינִים הָיָה, וְהִלְכוּ כְּלֵם לְבֵית עֲבֻדָּה זָרָה שְׁלֵהֶם, וְהָיָא אֲמָרָה לָהֶם, חוֹלָה אֲנִי. אָמַרְהּ, אֵינִן לָהּ יוֹם, שִׁיּוֹסֵף נִזְקַק לָהּ כְּהַיּוֹם הַזֶּה. (שם) "וְתִתְפָּשֶׂהוּ בְּגִדּוֹ לְאִמֵּר שְׂכָבָה עִמִּי", (תנא, מלמד שעלו למטה שניהם ערבים) בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בְּאוֹתָהּ דִּיּוֹקְנָה שֶׁל אֲבִיו וְנִרְאִיתָ לוֹ בְּחֻלּוֹן. אָמַר לִיָּהּ, יוֹסֵף, (יוסף) עֲתִידִין אֲחִירָה שִׁיְכַתְּבוּ עַל אֲבָנֵי אֶפֶד, וְאֵתָהּ בִּינִינְהֶם, רְצוּנָה שִׁיְמַחָה שְׁמֵךְ מִבִּינֵיהֶם, וְתִקְרָא רוּעָה זְוִנְתָּה?

¹⁹ מדרש רבה ויקרא – פרשה לב פסקה ה' – ר' הונא בשם ר' חייא בר אבא אמר שרה אמנו ירדה למצרים וגדרה עצמה מן העררה ונגדרו כל הנשים בזכותה יוסף ירד למצרים וגדר עצמו מן העררה ונגדרו ישראל בזכותו.

²⁰ שיחות הר"ן סימן קיד – עכשיו בנקל יותר לעמד בנסיון פי הראשונים שעמדו בנסיון כבר שברו כל פן קלפה הזאת של תאוה זו. עד שעכשיו בקל יכולים לעמד בנסיון ואפלו איש פשוט לגמרי יכול עכשיו לעמד בנסיון. ועל-כן אמרו רבותינו, זכרונם לברכה (סנהדרין יט: "תקפו של יוסף ענותנותו של בעז ותקפו של בעז ענותנותו של פלטי בן ליש". כי תקף הנסיון של יוסף הצדיק (בראשית לט) לט היה דבר קל ופשוט אצל בעז שהיה אחריו (רות ג. וכן תקף הנסיון של בעז היה קל ופשוט אצל פלטי (שמואל"א כה. כי כל מי שהיה אחרון יותר הנסיון קל אצלו יותר כנ"ל. ועל-כן עכשיו בנקל לעמד בנסיון אפלו איש פשוט לגמרי כנזכר לעיל:

²¹ בעל שם טוב על התורה – בראשית אות קנח. איזה גבור הכובש את יצרו (אבות פ"ד), יש להבין לשון איזהו, שמשמע שמדבר משני בני אדם, ושואל איזה מהם גבור, והוי ליה לומר מי נקרא גבור, ועוד יש להקשות שמלשון הכתוב משמע איפכא שהכתוב אומר טוב ארך אפים מגבור משמע מי שהוא מאריך אף דהיינו הכובש את יצרו חשוב יותר מגבור: ויש לומר דיש שני מיני צדיקים, א' שאין מניח היצר הרע לקרוב אצלו, וקודם בואו אליו מרחיקו מעליו, ויש צדיק שמניחו לבא אצלו אך כובשו שלא להסיתו לעבירה, למשל, היצר הרע מסיתו לחמדה, ואומר ליצר הרע אני אעשה כדברייך שאלך אחר חמדה אך אחר חמדה של מצוה, והולך ולומד תורה בחשק גדול

א' בן זומא אומר וכו'.. אייזוהו גבור, הכובש את יצרו, שגאמר (משלי טז), טוב אגרף אפים מגבור ומשל ברוחו מלכד עיר. פירוש שיש שתי מדרגות בשבירת היצר, יש לוכד עיר שמגרש יושביה תחילה ויש כובש יצרו עד שבא סמוך אליה ואז הורג את כולם.

ט. וצ"ע איך אפשר לומר שעמד בנסיון הרי אמרו בגמ' /ט" עה"פ ויפוזו זרועי ידיו וכו' שהפסיד עשרה בנים במה שיצא מתחת עשר צפרניו. עיין תיקון ע' דף קי. /כ" שע"י הבהלה שראה דמות אביו התבטל ההרהור עבירה וחזרה טפה למקומה ומה שיצא מתחת צפרני רגליו היה רק הבל וחמימות הזרע. ונעשה מהם לבושים לנשמות עשרה

ובחמדה גדולה, וכן בכל דבר שמסיתו למדה רעה הוא לוקח אותה המדה לעבודת הבורא: אך מי מהם יותר משובח, וודאי הב' יותר משובח, והוא על דרך משל אדם שישן בחנות לשמור הסחורה ולא היה הדלת סגור בבריה חזק, ושמע באמצע הלילה שגנב אחד בא ועושה תחבולות לפתח הדלת, ובאשר שמע זה היה ירא לנפשו והתחיל לצעוק בקול גדול לבני ביתו שיבואו, וברח הגנב מחמת הצעקה, ומעשה כזה אירע לאיש אחר גם כן, רק שאותו האחר כששמע שגנב בא שתק כמו שאינו שומע, וכשבא הגנב לחנות בפנים תפס אותו ואסר אותו בנחישותיים, אבל לא היה רוצה לצעוק כדי שיברח הגנב, כי אמר אם יברח הגנב עכשיו, שמא יבא עוד בלילה זו או בלילה אחרת, ושמא אז אהיה נרדם בשינה ולא אשמע, ויעשה הגנב מה שלבו חפץ, לכן אעשה לו דבר זה שלא יגנוב עוד, והנמשל מובן מאליו: וזהו פירוש איזהו גבור וכו' כלומר איזה מב' צדיקים הללו נקרא גבור, ואמר הכובש וכו' ולא זה שאינו מניח את היצר הרע לקרוב אצלו כלל, שנאמר טוב ארך אפים מגבור, רצה לומר זה שהוא מאריך אף דהיינו היצר הרע נקרא אף, שהיצר תמיד אצלו ועם כל זה הוא כובש אותו, וזה טוב משובח יותר מהצדיק הא' שאינו מניחו ליקרב אצלו כנ"ל ומושל ברוחו, רצה לומר מי שהוא מושל על היצר הרע וכובש אותו הוא יותר משובח מלכוד עיר, כי מי שהוא לוכד עיר בוודאי מגרש את התושבים תחלה ואחר כך בא לעיר, אבל זה אינו מגרש את היצר הרע רק כובשו: (כש"ט דט"ז ע"א בקצרה. והוא בליקוטים יקרים ד"ג ע"א)

ט" עין יעקב על סוטה אות (צא) (בראשית מט) "ותשב באיתן קשתו". אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר, מלמד, ששבה קשתו לאיתנה. (שם) "ויפוזו זרעי ידיו", מלמד שגעץ (צפרניו) [ידיו] בקרקע, ויצאת (שכבת זרעו) [ותארתו] מבין צפרני ידיו.

כ תיקון ע' דף קי. - כדי להבין את מאמרו הנ"ל בע"ה, נקדים מה שמבאר בע"ה, כי אם שם היה מתקן לאותו י' של המלכות, היה מקבל את נפש המלכות ולאילוה, והיו ניתנים בו המוחין של ח"ד לאבא ושל ז"א, והיתה ניתנת התורה על ידו, והיה מזכר את כל ציווי המלכים, והיה נתקן העולם על ידו, וסוד יוסף לא היה כל ילדי מנכסול, אבל מחמת שלא תיקן שם את אות י' דלדניי שבמלכות, גרם ליוסף להכשל בזיאת חמימות הטפה שחלקה לי' נלוזין, שמהם נעשו לבושי הגשמות של עשרה הרוגי מלכות.

וזה שאמר ובהאי י' חב יוסף וכו' וכו' זו שלא תיקן שם חטא יוסף, כמעשה של אשת פוטיפר כמפרש ואזיל, הלא הוא דכתיב זה שכתוב ותשב באיתן קשתו והניח צבוחו קשתו שהוא הכרית הנקרא קשת, אבל ויפוזו זרעי ידיו ומפרש מאי ויפוזו מה פירושו, ואמר דאזדריקת טיפה דאיהי י' בין עשר אצבעות שנוקדה ונחפרה הטפה שהיא ענין אות י' בין עשר אצבעות רגליו, ועל ידי זה נעמה י' של שם אלניי שבמלכות, ור"ל קישוי הכרית בא מחמת חמימות כח הזרע הנמשכת מן הדעת, וכשרוצה האדם לבטל את הקישוי והחמימות, כריך לנעוץ את כפרני אצבעותיו בקרקע עד שיבטל הקישוי (וכמבאר במס' שבעות דף יח ע"א), ואז יולא הכל וחמימות הזרע מבין בקיעת האפרנים לבשר, והטפה עצמה חוזרת למקומה, וכן יולא בחינת הכל וחמימות הזרע מבין כפרני עשר אצבעות רגליו של יוסף האליה כמעשה של אשת פוטיפר ומה שכתוב ויפוזו זרעי ידיו, כי שרש הטפה הוא סוד החו"ג הנכונים בעשר אצבעות הידים, ומהם יולא החמימות דרך אצבעות רגליו, ואתפליגת לעשרה ניצוצין וחמימות טפה זו נחלקה לעשרה נלוזין, דאזדריקו מקשת דאיהו ברית שזרקו וילאו מקשת שהיא הכרית, ושאל ובהאן אתר אזדריקו ובלחיה מקום נזרקו העשרה נלוזות, ואמר בעשרה הרוגי מלכות דהיינו שנתגלגלו בעשרה האליקים שנהרגו על ידי המלכות, ור"ל שנעשו לבושי לגשמתם, ושם נתקנו (וכמבאר בע"ה ש"ח פ"ג, וט"ז פ"ה).

אמר ליה רבי אלעזר לכדי יוסף, והא שמענא דעשרה הרוגי מלכות בני יעקב הוו הכי שמעתי שעשרה הרוגי מלכות היו בני יעקב, ור"ל שגשמות של עשרת השבטים נתגלגלו בעשרה האליקים שנהרגו על ידי מלכות הרשעה, ובהם נתקנו. אמר ליה רבי יוסף חס ושלום שגשמות של השבטים היו כריכות תקון, כי היו נשמות קדושות מאד, אלא בדיקנייהו הוו אלל הגיטויין של טפות יוסף היו בצורות הגשמות של עשר השבטים, לפי שנעשו לבושים לגשמותיהם, ואלו הלבושים היו כריכים תקון, לפי שנעשו מהגלויות של טפת יוסף האליה שהיו מבחינת עץ הדעת טוב ורע, ועל ידי הריגתם נתבצר הטוב מן הרע ונתקנו ונתעלו. (והטעם שנתגלגלו הגשמות של עשרת השבטים בעשרה הרוגי מלכות, כדי לבפר על אותו הפסם של מכירת יוסף שנפגמו על ידי כלל הרוחות הבאים אחריהם, כמבאר ברמ"ק באריכות. והטעם שרק עשרת השבטים היו כריכים תקון, לפי שראובן ובנימין לא נחתיבו במכירת יוסף כוודע). (שע"ר ומפרשים)

אמר ליה עוד שאל רבי אלעזר מרבי יוסף, ומאן גרים דאזדריקו תמן מי גרם שזרקו הגלויות בין עשר אצבעותיו של יוסף, ולא יולא לבטלה. אמר ליה רבי יוסף דיקנא דאבוה דאדמן לגביה דהוה דיקנא דאדם קדמאה לורת אביו שזדמן אליו שהיה לורתו של אדם הראשון, דא גרים דאזדריקו לון זה גרם שזרקו עשר הגלויות בין עשר אצבעותיו, כי על ידי ראיית פני אביו הקדוש נתעורר בקרבו פחד ורעדה עד שזדעזעו כל אבריו, ונעץ צפרניו בקרקע לבטל את הקושי, ואז ירד החימוס והגלויות בין עשר אצבעותיו, וברח גרמיה וברח עמנו מן הרהור העבירה, ולא אזדריקו בהדיא זונה ולא נזרקו ח"ו בצוהר האונה, ור"ל שלא יולאו ממנו חמוס הטפה על ידי הרהור באשת פוטיפר, דאי לא דאתחזיאת ליה דיקנא דאבוה שאם לא שגראה לו לורתו של אביו ונעץ כפרניו בקרקע, לא הוו אזדריקו הכי לא היו נזרקים ויולאים ממנו חמוס הטפה בצופן זה, אלא על ידי הרהור באשת פוטיפר, ודיקנא דאבוה גרם דהדיא טפה ולורת אביו גרמה שאותה חמוס הטפה וינס ויצא החוצה מחמת הרעדה מקדושת פני אביו, ולאו בעבידה של הרהור באשת פוטיפר ח"ו, ובשכר וינס מה שיוסף ברח מן הרהור העבירה, זה וישראל כי (דף קי ע"ב) הים ראה וינס שנקבע הים לפניו, ואי לא ואם לא היה יוסף בורח מן העבירה, לא הוו נפקין ישראל מן ימא אז לא היו ישראל יולאים מן הים, אלא ח"ו היו נטבעים יחד עם המלכים.

וממשיך ואמר ואיהו קביל עונשיה פאלין עשרה הרוגי מלכות ויוסף קבל עונשו בעשרה הרוגי המלכות, דהוה עתידין למיפק מיניה עשרה שבטין שהיו עתידים ללכת ממנו עוד עשרה שבטים, מלבד שני שבטים של מנשה ואפרים, ור"ל כי מעשרה הגלויות שנעשו מחמוס הטפה, היו רלוויים להיות נשמות ממש של עשרה שבטים בני יוסף, ובגין דא הוו עשרה הרוגי מלכות כגוונא דעשרה שבטין דהוה עתידין למיפק מיניה ובשביל שהיו לבושי הגשמות של עשרה הרוגי המלכות כדומת עשרה שבטים שהיו עתידים ללכת ממנו, והוה חשבין חבדיא דעשרה בני יעקב הוו ולכן חשבו החכמים שגשמותיהם של עשרה הרוגי מלכות שהיו מעשרה בני יעקב גם הם היו כריכות תקון, אבל באמת אלו הגשמות היו קדושות מאד, ולא היו כריכות שום תקון, רק העשרה נלוזין שמהם נעשו לבושי גשמתם הם היו כריכים תקון. (שע"ר ובניהו, ועיין בע"ה ש"ח פ"ז וס"ב ב"ב בית לחם יהודה)

אמר ליה עוד שאל רבי אלעזר מרבי יוסף, אם בן לפי מה שאמרת לעיל כי "בזהאי י' חב יוסף", שצוהתו י' של שם אלניי שפרח משת חטא יוסף, מאן יהיב רוא דא בשת מי נתן סוד זה בשת, ור"ל מה שייכות יש ליוסף עם שם, הלא הוא היה זמן רב אחר שם. (ה"ג הימ"ח) אמר ליה רבי יוסף בגין דא אמר קרא בשביל זה אמר הכתוב מגיד מראשית אחרית ר"ל מגיד הקב"ה מראשית מה שיהיה באחרית האמן, ור"ל על ידי ששת פנים בצות י' של המלכות גרם לחטאו של יוסף כנוצר בהקדמה, ובגין דא ובשביל שלא תיקן שם את י' זו, לכן שית איהו סיומא דאתון ש"ת הוא בסיום אותיות של א' ב, וימיניהו אשתמודעאן רישא דאתון דאיהו אב ב"ת ב"ש ומהם נודעים ראשי האותיות כי ש"ת הוא ח"ו ב"ת ב"ש, ור"ל אילו זכה שם לתקן לאותו י' והיה מתקן את העולם, היו אותיות שמו מתחלפות ב"ת ב"ש והיה נקרא "אב", כי הוא היה אז לבושים גדול מטלס.

הרוגי מלכות ובהריגתם תקנו מכירת יוסף וחטא קדום של שנת בן אדה"ר שלא תיקון את היוד. ועיין בן יהודה סוטה לו: שהעשר ניצוצי טפות שיצאו תחת צפרניו היה בזה תיקון גדול כי היה בסוד השבירה שרק ע"ז אפשרי התיקון.

י. בסוטה לו: באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון אמר לו יוסף עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם רצונך שימחה שמך מביניהם. צ"ע היתכן שיוסף לא חש מלעבור על עבירה עם גויה שהיא חמורה כ"כ עד שקנאים פוגעים בו ללא משפט ואילו מזה ששמו לא יכתב באפוד חשש? כך הקשו היערות דבש/כ"א והגאון יעקב/כ"ב על עין יעקב. ותרצו שיוסף ואשת פוטיפר היו בקיאים בחכמה האיציטגנות וראו בכבדים שילד מהם שנים בחי' אבל בחכמה זו א"א לראות היטב וטעו כי האמת שהיה זה עתיד להיות מאסנת בת פוטיפר. ודמות יעקב רמו ליוסף אם אתה מאמין בכבדים אין אתה ראוי לאפוד שבו האורים ותומים שהוראתם אמיתית ומדוייקת. אבל עיין מכתב מאליהו/כ"ב שלעולם בכל המדרגות ע"י שלא לישימה בא ללישימה. ונראה שזה חידוש גדול לומר כך על צדיק יסוד עולם.

יא. בסוטה לו: חד אמר לעשות מלאכתו וחד אמר לעשות צרכיו. צ"ע הרי הכלל הוא שצדיק דורשים מעשיו לשבח ומדוע דרשו לגנאי. כך הקשה העיין יעקב על עין יעקב ובשו"ת מהרלב"ח ושפתי כהן עה"ת ועוד. ותרץ העיין יעקב שכדי שלא יאמרו הקב"ה הענישו חנינם י"ב שנה בבור. וצ"ע דבריו שהרי זה עדיין לא היה. אבל עיין שפתי כהן (בראשית לט יא) וצ"ע/כ"ב שלגרסתו אמר לו דיוקן אביו תהיה אבנך חשוכה, ומדלא אמר לו חסרה משמע שידע שיוסף לא מתכווין באמת לעבור עברה, אלא עשה כן רק כדי שלא יצא לעז שהקב"ה הענישו חנינם, במכירות שמכרוהו/כ"ב וכו'.

יב. צ"ע מזה רבנו רוצה ללמד אותנו כאן? ואולי עד כמה דרכי העבודה של צדיקים הם מכוסים ונסתרים מבני אדם.

הקדמה

תורה זו קצרה מאד בנויה על מאמר חז"ל שבשעה שנכנס יוסף לעבור עבירה עם אשת פוטיפר נראתה לו דמות אביו. ושואל רבנו שתי קושיות אחת כיצד יתכן שדמות אביו נראית ואביו בעצמו לא ידע מזה? ושניה כיון שדמות אביו נראתה ליוסף א"כ מה מעלת הנסיון שהיה לו?

כא יערות דבש ח"א דרוש ב' – אמנם להבין דע, בשנבין ג"כ במה שאמרו בגמרא דסוטה (דף לו ע"ב) ביוסף שבקש לעשות צרכיו, ובא דיוקנו של אביו ואמר, יוסף עתידים אחיך שיעמדו על אפוד, רצונך שימחק שמך מתוכם, וחזר בו, וי"ל למה לא אמר לו שום דבר שפוגם ומורד בה' ובנשמתו, רק בזה שימחק שמך מהאפוד, ומה ענין זה להך דחטא עם אשת אדוניו, והדבר תמוה עד שאין צורך להאריך: **אבל הענין כך**, כי כבר נבוכו רבים אם יש מציאות לחכמות וגזירות משפטי כוכבים והוברי שמים, או לא, כאשר הרמב"ם חקק עליהם, אבל הראב"ע מגן בכל כחו בעדן, והאמת כי ודאי יש לכוכבים כח לפעול בגשמים כי לא לחנם נתן ה' אותם ברקיע בגלגלים שונים, ובאור גדול עולים ויורדים רצים ושבים, אבל הוא אצלם כחולם חלום שיש בו מהאמת, אבל צריך פתרון: והנ"ל כי ודאי דגורת כוכבים מורים דברים שיש בהן מהאמת, כי מורין על דבר בדומה או דבר רחוק כמו פתרון חלום, וזהו או מסיבת החוזה, כי אי אפשר להשיג הדבר בשלימות, או מפאת הכוכבים בעצמם, כי השפעת השם בכוכבים אינה כל כך פסוקה וחלוטה, שתהיה גזירתם והוראת ענינם בשלימות ובפסיקות המוחלטת, ודבר זה, ההבדל וההפרש שהיה בין אורים ותומים ובין תרפים שהיו לכל מלכי אומות העולם וכו'.... ע"ש.

כב **גאון יעקב** כפי שהוא בילקוט ביאורים סוטה שם – הגה אמרה הגמרא לחד מ"ד שנכנס לעשות צרכיו, ואין הכוונה שנכנס לעשות כן מחמת רוע לבב ותאוות היצר, אלא שגם אשת פוטיפר וגם יוסף ראו באצטגנינות שעתידי לצאת מהם זרע כשר, ולכך טעה גם יוסף לעשות כדבר הזה, כי חשב שאין עובר הוא על פי ה' שהרי כך גם נראה מחכמת האצטגנינות. אולם באמת טעות היתה בידם, ומה שראו הם באצטגנינות, היה הכוונה לאסנת בתה של אשת פוטיפר שעתידיה להתחתן עם יוסף וללדת את מנשה ואפרים^{כא}, ורק שהראים בכוכבים רואים ואינם יודעים מה הם רואים (לשון רש"י במדבר כג כח) לכך יש הרבה מקום לטעות בדבריהם, וה' שרצה להבדילנו משאר העמים נתן לבני" את האורים והתומים אשר מאירים ומשלימים את דבריהם בלא ספיקות כלל, וכיון שנטה יוסף להאמין בחכמת האצטגנינות, בא אליו אביו ואמר לו כי לעתיד כשילבש הכה"ג את האפוד עם האורים והתומים ישמש שמו מבין אחיו שהרי לדעתו חכמת האצטגנינות היא אמיתית וא"כ אין צורך בענין האורים והתומים, והבין יוסף את דברי אביו שכל מעשהו הוא טעות ומיד פרש מן העבירה.

כג **זה לשון המכתב מאליהו ח"ה עמ' 164** – ומה נורא ונפלא שגערת השכינה ביוסף, לגודל מדרגתו, אמנם היתה ע"י שהראו לו דמות דיוקנו של אביו. אבל לא זה בלבד היה אלא שדיבר אליו דיוקנו של אביו. ומה דיבר? (גמ' סוטה שם) "א"ל, יוסף, עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד, ואתה ביניהם, רצונך שימחה שמך מביניהם, ותקרא רועה זונות ... ? " כך היתה גערת דיוקנו של אביו. גם במדריגה הכי גבוהה של יוסף, מכל מקום בעידן דיצה"ר, צריך להשתמש בגערה דשלא לשמה. מה נפלא הדיוק ע"פ כחות הנפש דלמטה: "ואתה ביניהם, רצונך שימחה שמך ... ". וזה בענין הכי עליון, שמות השבטים לפני ה' לזכרון על כתפי אהרן לזכות את ישראל בזכותם בבית המקדש לדורי דורות. והיינו משי"כ הגר"ח מוולוז'ין ז"ל "לעולם – פי' בכל המדרגות, בכל העולם כולו, "יעסוק בו" שלא לשמה", דכך הוא המהלך היחיד של בחירה. למדנו, גר גערה דשלא לשמה. ע"ל.

כד **שפתי כהן** בראשית לט יא – ... זה דומה למה שאמרו ז"ל (סנהדרין ק"ז). ביקש דוד לעבוד עבודה זרה, ודוד איך יעבוד עבודה זרה אלא כשראה שנרדף מבנו ומשואל כדי לקדש שם שמים שלא יאמרו לא עבד דינא בלא דינא, רצה לעשות כן, לא לעבודה ממש אלא לפנים, עשה כן כדי שיעדיקו כל העולם הדין, כן עשה יוסף בכאן כשראה עצמו שמכרו אותו כמה מכירות ולא עוד אלא שחיה רעה מתגרת בו אמר אני אקרב אליה, כי ראה עצמו שאף על פי שיתקרב אליה לא יעשה שום עבירה עמה, למה שבדק עצמו קודם וראה שאינו איש, כמו שאמרו (סוטה ל"ו ע"ב) על (בראשית מ"ט, כ"ד) ויפוזו זרועי ידיו שפסק ממנו הזרע, אמר לו אביו אף על פי כן תהיה אבנך חשוכה, כי אם היה עושה מעשה היה אומר לו תהיה אבנך חסירה אלא כמו שאמרנו:

כה **ראה ב"ר פד כב** – וְהַמְדִּינִים מְכָרוּ אֹתוֹ (בראשית לו, לו), בְּמַה אֲוִינֹת (שטרי מכירה) נִכְתְּבוּ לוֹ, רַבִּי יוֹדֵן אָמַר אֲרָבְעָה, אֲחִיו לְיִשְׁמַעְאֵלִים, יִשְׁמַעְאֵלִים לְסוּחָרִים, וְסוּחָרִים לְמִדְיָנִים, וּמִדְיָנִים מְכָרוּ אוֹתוֹ אֶל מִצְרַיִם. רַב הוֹנָא אָמַר חֲמִשׁ, מִדְיָנִים מְכָרוּ אוֹתוֹ לְדִימוּסִיָּא (אוצר) שֶׁל מִדְיָנָה, בָּא פוּטִיפֵר וּלְקַחוּ מִדִּימוּסִיָּא שֶׁל מִדְיָנָה.

שתי הקושיות אלה על פי הפשט הן תמוהות וצריכות ביאור. כי כיון שרק דמות יעקב נראתה ולא הוא בעצמו א"כ מדוע שידע מזה. ואולי משמים העלימו ממנו/כ"ב, כי היה צריך להענש כ"ב שנים בצער בנו על כ"ב שנים שלא כיבד את אביו ואמו כשהיה בחרן. לבד מנסיונות של צדיקים שכפי השכר המוכן להם כך הנסיונות שלהם בעוה"ז.

והנסיון של יוסף נער בן שבע עשרה/כ"ב, לבדו, עבד בארץ נכריה, כפוף לאשה שהרשות בידה לעשות לו כרצונה. ושנים עשר חודש (ילקוט שמעוני רמז קמה) מנסה בכל יום לפתות אותו לעבירה עמה בכל יום בבגדים אחרים (כמבואר ביומא לה: וטענות אחרות (מכתב מאליהו), וכונה לשם שמים כי ראתה בככבים שיוליד ממנה בנים, וגם הוא ראה כך (יערות דבש). וטענה שדייקא מהם יולד משיח (ילקוט שמעוני רמז קמד). לכאורה לא קשה להבין את גדול הנסיון.

ומה שקשה לרבנו שבפני דמות אביו בוודאי אין זה נסיון. כבר מבואר בילקוט שמעוני (רמז קמה על פסוק י') שאמנם התבייש וברח, אבל חזר שנית.

רבנו כאן לא מבאר כלל את הנסיון, רק אומר שהם דברים נסתרים ומכוסים מבני אדם. אבל בתורה עב מבאר קצת וזה לשונו שם 'ומה שנאמר בתורה שבח יוסף הצדיק שעמד בנסיון, יש בזה סוד, ועקר הנסיון בבחינה הנ"ל, בבחינת המתקת הגבורות, לנצח היצר הרע של מעלה. אבל לא לנצח היצר הרע הגשמי, שזה אינו נסיון כלל!'

וכוונתו ליסוד שקבע שם לפי כן – שמי שיש לו דעת צח כל שהוא, היצר הרע הזה הוא אצלו שטות גדול ושגעון, ואין צריך שום התגברות לנצח אותו. ... וכבר מנח כלל בדינו, שמי שהוא חכם אמת קצת, אינו נחשב אצלו זאת התאוה לשום נסיון. אפלו אם תתבע אותו אשה יפה במקום סתר, שיהיה בידו למלאת התאוה, הוא אצלו רק שטות ושגעון, ואינו נחשב לו לנסיון כלל. עכ"ל שם.

לכאורה כיון שרבנו שתק ועוד הוסיף שהנסיון הוא דבר נסתר ומכוסה מבני אדם מה לנו לנסות להבין?

אבל כיון שכנ"ל רמז בתורה עב שהוא נסיון בהמתקת הדין שלמעלה. וכיון שהבן יהוידע האריך לבאר את העניין, ונראה שאינו סותר את דברי רבנו, אלא אדרבה מוסיף ביאור. אולי אפשר לנסות להבין את העניין עפ"י היסוד שלו. (אריכות דבריו של רבי יוסף חיים ראה בסוף התורה), וכאן נבאר רק כיצד הם משלימות את דברי רבנו. כי המתקת הדין של מעלה נראה שהוא תיקון המדה השייכת לאדם, וכמו שאברהם תיקן מדת החסד ויצחק גבורה ויעקב תפארת ודוד מלכות, יוסף היה צריך לתקן את מדת היסוד.

ועל כן בהכרח שיהיה לו נסיון מיוחד וקשה דייקא בעניין הזה, אבל בודאי לא בתאוה הגשמית, אלא לשבר את הקליפה הנוראה הזו בשרשה למעלה, שהיא כידוע/כ"ב עיקר הנסיון בעוה"ז. וראה בבעש"ט עה"ת שמבאר את המשנה באבות פ"ד א' 'איזהו גבור הכובש את יצרו', שהיא שאלה מי הוא היותר נקרא כובש את יצרו, ומתוך תירוץ אחד בשני לשונות 'טוב ארך אפים מגבור, וטוב 'מושל ברוחו מלוכד עיר'.

הבן יהוידע לא מזכיר את הבעש"ט אבל נראה שזו כוונתו עי"ש. שמבאר שתחילה יוסף היה מתאב את אשת פוטיפר והיה בעיניו בהמה וריחה כשל נבלה, אמנם לפירוש הבעש"ט זה נקרא לוכד עיר, ע"י שמגרש את יושביה ולא נלחם בהם. אבל יש מדרגה גדולה יותר כיצד להרוג את כולם וזה ע"י שמאריך אפו ובא לתוכה ואז הורג אותם. על כן בכוונה הביט בה יוסף, לעורר את יצרו, והסכים כביכול לעשות כדבריה עד סמוך לעבירה ממש, ואז וינס ויצא החוצה, דהיינו רק אחרי שהצליח לעורר את יצרו שיהיה בכל תקפו, אז פרש ממנה והרגו.

וזה רמזו חז"ל בויקרא רבה יוסף ע"י שגדר עצמו מעריות גדרו עצמו כל ישראל. וכן מבואר בשיחות הר"ן קיד שיוסף הצדיק ע"י ששיבר את הקליפה הזו היה כח לכל ישראל בכל הדורות לעמוד בנסיונות של תאוה זו. כידוע דבר נפלא ולא מובן כיצד עם שלם נשאר מיוחס אחרי מאתים שנה שהם עבדים במצרים ערות הארץ, ואין לזה הסבר אלא כנ"ל ע"י שיוסף גדר עצמו, וכנ"ל ששואל הבן יהוידע מה המיוחד בזה שלא התפתה לעבור עבירה עם גויה שנדמית לו לבהמה מסרחת, אלא מוכרח שהכניס עצמו לעומק התאוה של הקליפה הזו ושיבר אותה וכדברי הבן יהוידע.

¹² גם עיין בלי יקר (בראשית לז לה) שיעקב לא התנחם על יוסף כי ידע שיוסף לא נמצא בגן עדן. ולדבריו מסתבר שגם היה יכול לידע את מעשיו במצרים. ואולי משמים העלימו ממנו.

¹³ ב"ר פז' – מטרונה שא"ל את רבי יוסי, אמרה לו, אפ"ש יוסף בן שבע עשרה שנה היה עומד בכל חמאו והיה עושה הדבר הזה?
¹⁴ עיין סוף תורה לו – נמצא שעקר הנסיון והצרוף שמנסין לאדם, אין מנסין אותו אלא בנאוף, שהיא כלולה משבעים אמות, שהיא כלולה מסוד אחר, אל אחר.

וכיוצא בזה ביאר רבנו בתורה ח"ו¹ שצדיק גמור יכול להיכנס לצינור מידה הרעה של הרשע, וע"י שמכניס עצמו למידה הרעה או התאוה הרעה ולא מתפתה ולא נמשך אליה כלל, בזה משבר את הצינור שממנה מקבלת הקליפה הזו את חיותה. ומשבר אותה.

וכיון שכל כוונת יוסף היה לשבר את הקליפה הזו מכל עם ישראל בודאי זו שעמדה כנגדו התלבש בה כל חילות היצה"ר למנוע את התיקון הזה. עיין ע"ח/ו² ובזוהר (כי תצא רע"מ דף רעו.)³ משמע שהיה עמה במטה וברגע האחרון עשה עלית נשמה, דהיינו שרק פנימיות נפשו יצה"ט, "נס ויצא החוצה", אבל יצה"ר שד השאיר עימה, ע"י שהשביע אותו בשם המפורש. ונ"ל ש"ותתפסהו בבגדו" הכוונה שרצתה להגביר היצה"ר שלו שיתגבר על יצה"ט ועי"ז יסכים לעבירה, והוא עשה עצמו מסכים, וכחוט השערה לפני עבירה "ויעזוב בגדו בידה וינס ויצא החוצה". דהיינו שברגע אחרון השאיר אותה עם יצרו לבד, ומיד היא הבחינה וצעקה. וצ"ע אם כל כוונתה רק לתאוה, מה אכפת לה שיצה"ט נס, הרי גופו הגשמי היפה שנתאוותה לו נשאר עימה, אלא מוכרח שכל כוונתה היה להפיל אותו ממדרגתו שלא ישבר הקליפה, ועי"ז כל עם ישראל לעתיד לא יעמוד בנסיון במצרים.

עד כאן ההקדמה

תורה קן ולין

התורה מספרת על נסיונו הגדול של יוסף הצדיק עם אשת פוטיפר בהיותו עבד לה והוא לבדו בארץ זרה בגיל שבע עשרה.

בפרשת וישב (בראשית לט א) ויִוסֵף הַיֹּרְדָן מִצְרַיִמָה וַיִּקְנֶהוּ פוֹטִיפֵר סָרִיס פְּרַעֲזָה שֶׁר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרַיִם מִיַּד הַיִּשְׁמַעֲאֵלִים אֲשֶׁר הוֹרְדוּהוּ שָׁמָּה:.... (ו) וַיַּעֲזֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ בְּיַד יוֹסֵף וְלֹא יָדַע אֶתוֹ מֵאִוְמָה כִּי אִם הַלְחָם אֲשֶׁר הוּא אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף יָפֵה תָאֵר וַיְפַה מְרָאֵה: (ז) וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתֵּשֶׂא אִשְׁתּוֹ אֲדֹנָיו אֶת עֵינֶיהָ אֶל יוֹסֵף וַתֹּאמֶר

כט תורה ח' אות ה' - ...והענין כי כל רשע, ההכרח שיהיה לו צנור שיקבל דרך שם הרוח שלו להשלים החסרון, והצנור הוא דרך המדה רעה מארבעה יסודות שהמשיך והגביר הוא הדרך והצנור שמקבל דרך שם הרוח חיים שלו להשלים חסרונו. וכשהצדיק רוצה להשפילו, הוא מכרח לירד להמדה רעה ההיא שהגביר עליו הרשע, להכניעה ולקלקל הצנור ההוא של הרשע, שמקבל משם החיות שלו. ועל כן מכרח שיהיה זה הצדיק צדיק גמור, שאין בו שום רע, למען לא יהיה כח להרוח סערה, שהוא הרוח חיים של הרשע, לשלט ולהזיק, חס ושלום, להצדיק בעת שיוירד להמדה רעה של הרשע לקלקלה, כי אין להרע שום תפיסה ואחיזה בהצדיק גמור, ואין לו מקום לאחוז בו. (וגם מהמדה רעה בעצמה שיוירד להכניעה אין לו שום תפיסה, חס ושלום, רק מה שיוירד לתוכה הוא להכניעה ולהשפילה, בבחינת (בראשית י"ג): "ויעל אברם ממצרים").... וזהו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (פרכות ז'): והפתיב: "אל תתחר במצרים" (תהלים ל"ז) מי שלבו נוקפו אומר כן; פרש רש"י: הירא מעברות שבדו' שפידו' דיקא. זהו שאמרנו, כי באמת אין לו שום עברה, רק שהוא ירא עדין מעברות שבדו' וכחו לעשות, כי הרע עדין בכח, כי לא זכה עדין לבחינת לא יאנה לצדיק כל און, ואינו בטוח עדין שלא יארע לו מכשול עברה, חס ושלום, ועל כן אסור לו להתגרות ברשעים כנ"ל: וזהו: "תחריש כבלע רשע צדיק ממנו" (חבקוק א). ואמרו רבותינו, זכרונם לברכה (בבא מציעא ע"א): 'צדיק ממנו בולע' 'בולע' דיקא, כי הוא בולע אותו ממש באריכת הרוח שלו, שהוא גדול בשעתו; אבל צדיק גמור אינו בולע, כי אין לבו נוקפו מחשש מכשול עברה כנ"ל, כי כבר בטל הרע לגמרי מכל המדות והתאוות של כל הארבעה יסודות. ועל כן זה הצדיק גמור וכל הנלוים אליו מתרים להתגרות ברשעים, כי זה הצדיק יכול לירד לתוך כל הצנורות של כל המדות רעות שלהם, שהגבירו על עצמם ולשברם ולבטלם, ועל ידי זה הוא משפיל רשעים עדי ארץ, כנ"ל:

ל עץ חיים שער מט פרק ו - ...ומ"ש בתקונים ל"ו כי הבריאה יכול לאתערבא עמיה קליפה וכו' פי"ב י"ע יכול לאתערבא ביה קלי' והוא קליפת נגה שבכולם ואינם שוין כי בריאה רובו טוב וביצירה בינוני ובעשיה רובו רע וזהו ענין אסתר שהיתה מנחת שידה במקומה ומזדווגת עם אחשוורוש כמ"ש פרשת תצא דף רע"ו ובתקונים ד"ן והוא קלי' נגה שלה מבחי' הרע הנקרא שד והיתה יודעת היא ומרדכי להשביע השד היצה"ר שלה ע"י שם המפורש כנוצר שם שיתלבש בדמות גוף וילך אל אחשוורוש ומשם נולד דריוש בן אסתר מצד השידה ההיא שלה והרי הוא בן אסתר ממש לכן היה חציו טוב וחציו רע. והגהה - צמח עם האמור באסתר כאן תבין מ"ש ביוסף ותנח בגדו אצלה היינו בחינת הלבוש וינס חוצה היינו פנימיותו. לכן היה גוי וגם צוה שיכנה בהמ"ק כי הוא נתן רשות תחלה קודם שמלך כורש.

לא זוהר רע"מ כי תצא רעו. אף על גב דהו' בביתא חדא אף על פי שהיו אחשוורוש ואסתר בבית אחד חס ושלום שנתיחד עמה, אלא כוונת דיוסף אלא כעין יוסף שהיה בחינת יסוד דקדושה, דאיתמר ביה שנאמר בו ותנח בגדו אצלה היינו שיוסף הפריד והפשיט ממנו חלק הרע שבו הנקרא כגד והשאירה אצלה, ולא לבושו ולא כתוב "לבושו" שהוא חלקו בקדושה, אלא בגדו שהוא לישנא דבוגדים בגדו שפירושו לשון בגידה השיין בהקליפות.

נ"ל כוונת הזוהר שהיה עמה במטה וברגע האחרון עשה עלית נשמה דהיינו שרק פנימיות נפשו יצה"ט נס, אבל יצה"ר שד השאיר עימה ע"י שהשביע אותו בשם המפורש. וזהו ויעזוב בגדו בידה, מבאר הזוהר שעזב את הבוגד דהוא יצה"ר שד. ונראה שגם בתחילה "ותתפסהו בבגדו", גם זה הכונה ליצה"ר שד, אלא שלא הבחינה עדיין, ורק אח"כ כשנס ויצא החוצה, הבחינה כי היתה מכשפה, וידעה שיש חכמה כזו. דלא כמו אחשוורוש שלא הבחין כשאסתר עשתה לו זאת. ואולי אפ"ל ש"ותתפסהו בבגדו" הכוונה שרצתה להגביר היצה"ר שלו, שיתגבר על יצה"ט, ועי"ז יסכים לעבירה, והוא עשה עצמו מסכים, וברגע אחרון השאיר אותה עם בגדו-יצרו לבד, ומיד היא הבחינה וצעקה. וצ"ע אם כל כוונתה רק לתאוה מה אכפת לה שיצה"ט נס הרי גופו היפה של יוסף שנתאוותה לו נמצא עדיין עימה, לכן נראה שכל כוונתה היה להפיל אותו ממדרגתו שלא ישבר הקליפה, ועי"ז כל עם ישראל לעתיד לא יעמוד בנסיון במצרים.

שְׁכַבָּה עִמִּי: (ח) וַיִּמְאָן לִי וַיֹּאמֶר אֶל אִשְׁתִּי אֲדַנְיָו הֵן אֲדַנְיָ לֹא יָדַע אֶתִּי מִה בְּבֵית וְכָל אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ נֶתַן בְּיָדִי: (ט) אֵינְנוּ גְדוֹל בְּבֵית הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא חֶשֶׁךְ מִמֶּנִּי מֵאוֹמָה כִּי אִם אוֹתָךְ בְּאֶשֶׁר אֶת אִשְׁתּוֹ וְאִיךָ אֶעֱשֶׂה הַרְעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֹאלֹהִים: (י) וַיְהִי כַּדְּבָרָה אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהָ לְשֹׁכֵב אֶצְלָה לְהִיטֹת עִמָּה: (יא) וַיְהִי כִּהְיוּם הַזֶּה וַיָּבֵא הַבַּיִתָּה לַעֲשׂוֹת מְלֹאכְתּוֹ וְאִין אִישׁ מֵאֲנָשֵׁי הַבַּיִתָּה שָׁם בְּבֵית: (יב) וַתִּתְפָּשְׁהוּ בְּבִגְדוֹ לֵאמֹר שְׁכַבָּה

עִמִּי וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ בְּיָדָהּ וַיִּנָּס וַיֵּצֵא חֲחוּצָה: וביארו חו"ל כיצד הצליח יוסף לעמוד בנסיין הזה, כי **דמות דיוקנו של אביו ראה בחלון ל"ו** {סוטה לו:} {תנחומא פ' וישב/לו} {ל"ו/לח}.

ג' וימאן – ראה זוהר ויחי רכב. כשהביא יוסף את בניו שיעקב יברך אותם שיכל יעקב ידיו ויוסף העמידו על טעותו בכיכול, וכתוב (בראשית מז ט) וימאן אביו יאמר ידעתי בני ידעתי. ומבאר הרמ"ק שאמר יעקב ליוסף ידעתי שבנסיין שלך עם אשת פוטיפר רציתה לעבור על ויאמן כמ"ש ויבא לעשות צרכיו, ועל ידי דמותי שנראתה לך עמדת בנסיין, כך גם כאן אתה רוצה לתקן את מעשי ואני מעמידך ע"י וימאן אביו.

זה לשון הרמ"ק (כרך ו' סימן ד' עמ' קפה על זוהר ויחי דף רכב). – והנה בראשונה כתיב וימאן ויאמר, עמד חזק בשני עניינים הא' מאן והסכם שלא לעבור, השני אמר דברים אחרים שאינן עקר, שהרי אין לו טעם כעקר, אלא שלא לעבור על דברי תורה, מה טעם דבריו באומרו הן אדוני וכו', וזה ממש כענין יעקב, תחלה מאן ואמר דברים אחרים שאינן עקר, כי עקר טעמו של דבר אינו הענין ההוא. והנה יוסף עבר על וימאן שהרי כתיב ויבא הביתה לעשות מלאכתו וכו', שמא תאמר שיעבור יעקב ג"כ על וימאן, אינו כן, אלא חייך וימאן ויאמר אחרא ייתי לברכא לבנך ויתברכון ביה, יעמד קיים וימאן ויתברכון ביה, והנה מצד יוסף היה רוצה להעביר דרך זה ג"כ כאן, והיה רוצה להעביר וימאן, לזה אמר לו יעקב ידעתי בני שעברת על וימאן, וג"כ אתה רוצה לעבור, אינו, ידעתי בני ששם החוקתיך בוימאן ועמדת בני וחזרת לוימאן שלך על די, א"כ גם כאן אני הוא המעמיד וימאן, והטעם שסוד וימאן הוא ענין גדול למעלה, וד"ש ויתברכון ביה דהיינו כחמדת יעקב השולט ומעביר הדרכים כרצונו, ולזה אמר וימאן ויאמר אחרא ייתי לברכא, שהרי הברכה היא מלמעלה בסוד וימאן בחוקה הגורר הדברים ומקיימן הפך טבעם ומציאותם, ולזה אמר ידעתי בני בזמנא דקיימת והעמדת על ידי מרת וימאן על מקומה, ולזה זכה שנתברכו בוימאן כדי להעלות אפרים על מנשה בתוספת ברכה, ולא שגרע מנשה, אלא שלא הוריד אפרים למטה ממנשה, אלא עמד מנשה במקומו הראוי לו והעלה אפרים עוד, וד"ש ידעתי בני ידעתי שזה הבכור ויעמד במקום בכורתו, וזה אני מוסיף לו בסבת הידיעה, ולזה אמר ידעתי בני לענין ברכת אפרים, ידעתי לענין ברכת מנשה, וד"ש ידעתי על מה דאמרת דהא בוכרא, לבנו ליוסף ממש, ירצה שמצד היותו בנו שכב(ו)דו במעשה ההוא זכה להיות יוסף ממש, דהיינו סוד מדת המוסף, ולזה לא אמר לבנו ממש אלא ליוסף ממש.

ל' בחלון – טעם שנראה לו בחלון ביאר המהרש"א סוטה לו: – באותה שעה באתה דיוקנו של אביו כו'. ועיין בתוספות בשם ר"מ דרשן מדכתיב ואין איש מאנשי הבית הא חלק מאנשי בית היה שם והיינו דמות דיוקנו כו' ומדכתיב בבית משמע בבית לא ע"כ תוכן דבריו ופי' בבית לא אבל בחלון היה וע"כ האי דיוקא לא קאי אאנשי בית כמשמעות הכתוב דהנהו ודאי בחלון נמי לא הוו דהלכו לבית עבודת כוכבים אלא דקאי איש אחר שלא מאנשי בית ואולי שרמזו בדמות דיוקנו והוא צורת יעקב החקוקה תחת כסא הכבוד נראית לו בחלון ושער השמים ולזה כתב מידי אביר יעקב ובמדרש כיון שבא לזיקק לה בא הקב"ה בדמות אביו ונתקרה בו ע"כ וק"ל:

ובספר דברים אחרים לחיד"א (דרוש ח"י לשבת הגדול עמ' שלו, ובמהדו' תקמח דף צד) ביאר עפ"י יערות דבש הנ"ל שיוסף טעה כיון שהסתכל בחכמת הככבים שנקראת חלון כמבואר בזהר עה"פ וישקף אבימלך בעד החלון – וזה לשון החיד"א – ועל פי דרכו של היערות דבש מתוק לחיכי לשון המאמר הנ"ל בסוטה שם כמות שהוא, וז"ל, ותתפשהו בבגדו, לאמר, שכבה עמי, תנא, מלמד שעלו למטה ב' ערומים, באותה שעה באת דיוקנו של אביו ונראית לו בחלון, א"ל יוסף יוסף וכו'. הכונה, ותתפשהו בבגדו, בטענה, לאמר, שכבה עמי, כלו', שנאמר לי על פי האצטגנינות שכבה עמי, ואהא מייתי הש"ס, תנא, מלמד שעלו וכו'. דהאי לאמר מלמד דעל פי האצטגנינות נאמר להם, כאלו חכמת האצטגנינות זאת אומרת שכבה, כי לו לו יהיה הזרע מבית זה, ואז באת דיוקנו של אביו ונראית לו בחלון, כלומר, בעבור החלון. שהיא חכמת האצטגנינות, כמו שאמרו בזהר הקדוש, ע"פ, וישקף אבימלך בעד החלון. בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא, דהיינו חכמת האצטגנינות, וה"נ הכי פירושו, באת דיוקנו של אביו ונראית לו בחלון, דהיינו האצטגנינות שסמכת עליו, דע כי אין הדברים באמת, משא"כ האפוד, וכמ"ש הרב הנז':

ועיין בן יהוידע סוטה לו: – שם באה דיוקנו של אביו ונראית לו בחלון. למאי הוצרך בעל המאמר להודיענו שנראתה בחלון, ונ"ל בס"ד, על פי מ"ש מה שכתב בעל קה"י ז"ל בשם הזוהר, דשבעה חלונות יש ברקיע כנגד ז' ספירות חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד ומלכות, והחלון שהיא כנגד היסוד נקרא חלון גביע, ובו כוכב הנקרא אשכול הכופר, וכוכב זה מרבה שלום בעולם, כמו היסוד שמרבה שלום בעולם יע"ש, ולכן יוסף שהוא בחינת היסוד נפתח לנגד עיניו אותה שעה חלון הנקרא חלון גביע שהוא כנגד היסוד, ובאה דיוקנו של אביו, ונראית לו באותו חלון, מפני שיש בו כוכב הנקרא אשכול הכופר, שהוא מרבה שלום, ויעקב אבינו ע"ה שנכפל שמו במילואו דוא"ו עולה מספר שלום. והא דכפל שמו של יוסף, באומרו יוסף יוסף, היינו דרך חיבה על דרך שאמרו רז"ל בכפל שם משה, ועוד נ"ל, רמז ביוסף השני על קנ"ו אורות שהם מספר יוסף המאירין בו. ועוד נ"ל בכפל שמו, אחד על קודם שנוסף בו אות ה"א, ואחד על אחר שנוסף בו אות ה"א:

ל"ה סוטה דף לו: אמר רב חנא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא יוסף שקידש שם שמים בסתר הוסיפו עליו אות אחת משמו של הקב"ה יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא נקרא כולו על שמו של הקב"ה יוסף מאי היא דכתיב (בראשית ט-יא) ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו, א"ר יוחנן מלמד ששניהם לדבר עבירה נתכוונו. ויבא הביתה לעשות מלאכתו רב ושמואל, חד אמר לעשות מלאכתו ממש, וחד אמר לעשות צרכיו (תשמיש). נכנס ואין איש מאנשי הבית וגו', אפשר בית גדול כביתו של אותו רשע לא היה בו איש? תנא דבי ר' ישמעאל אותו היום יום חגם היה והלכו כולן לבית עבודת כוכבים שלהם, והיא אמרה להן חולה היא, אמרה אין לי יום שניזקק לי יוסף כיום הזה. (בראשית ט-יב) ותתפשהו בבגדו לאמר וגו', באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון, אמר לו יוסף עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם, רצונך שימחה שמך מביניהם, ותקרא רועה זונות, דכתיב (משלי כט-ג) ורועה זונות יאבד הון, מיד (בראשית מט-כד) ותשב באיתן קשתו, א"ר יוחנן משום ר' מאיר ששבה קשתו לאיתנו ויפוזו זרועי ידיו נעץ ידיו בקרקע ויצאה שכבת זרעו מבין ציפורני ידיו. מידי אביר יעקב, מי גרם לו שיחקק על אבני אפוד? אלא אביר יעקב משם רועה אבן ישראל, משם זכה ונעשה רועה שנאמר (ותהלים פ-ב) רועה ישראל האוינה נוהג כצאן יוסף.

עייין עיין אליהו שם שביאר שרב ושמואל הנ"ל נחלקו בהמבואר בע"ז יז. רבי יוחנן ורבי חנינא היו לפנייהם שתי דרכים אחת סמוך לע"ז ושניה סמוך לבית זונות, חד אמר נלך בדרך הע"ז שהרי חו"ל הרגו יצרא דע"ז וחד אמר ניזיל אפיתחא דזונות כדי שנכוף את יצרנו ונקבל שכר. עוד מבאר שם שאולי בזה גם נחלקו בברכות לד: רבי יוחנן ורבי אבהו מי גדול יותר בעל תשובה או צדיק.

וכן מדוייק בפסוק "ואין איש מאנשי הבית שם בבית" מאנשי הבית דייקא אבל יעקב היה (תוס' סוטה לו/ו^ט) וזהו וזהו דף רכב.¹⁰)

ואומר רבנו הוא דבר נסתר מאד, איך הדמות נתראה, והוא בעצמו אינו יודע,¹¹ כי היה זה מראה השכינה¹². כי בוודאי יעקב לא ידע שהרי אמר טרוף טרוף יוסף¹³ והיה מתאבל עליו ימים רבים¹⁴. והנסיון היה בשנה ראשונה¹⁵ למכירתו, ועדיין אפילו לא היה לו לחשוש, ממה שאינו משתבח מן הלב, שמא יוסף חי¹⁶.

ומעלת הנסיון אף שראה דמות דיוקנו¹⁷. הם דברים נסתרים ומכוסים מבני אדם¹⁸ עיין תורה עב שם ביאר רבנו שבוודאי לא היה ליוסף הצדיק יצה"ר גשמי והנסיון שלו היה סוד גדול בעניין המתקת

¹⁰ מדרש תנחומא פרשת וישב פרק ח' – שְׁנָאֲמַר: וְכַל אֲשֶׁר הוּא עֵשָׂה ה' מְצַלֵּחַ בְּיָדוֹ. בַּיּוֹן שְׂרָאָה רַבּוּ בּוֹ, מִסָּר לֹא אֶת כָּל הַמִּפְתָּחוֹת וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ אַחֲרָיו כְּלוּמַם, שְׁכַן אוֹמֵר, הֵן אֲדִינִי לֹא יָדַע אֶתִּי מִזֶּה בְּבֵית. בַּיּוֹן שְׂרָאָה יוֹסֵף אֶת עֲצָמוֹ בְּכַף, הַתְּחִיל אוֹכֵל וְשׁוֹתָהּ, מְסַלְסֵל בְּשַׁעֲרָה, וְאוֹמֵר בְּרוּךְ הַמְּקוֹם שֶׁהִשְׁכִּיחֵנִי בֵּית אָבִי. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אָבִיךָ מִתְאַבֵּל עֲלֶיךָ בְּשֶׁק וְאֶפֶר, וְאֵתָה אוֹכֵל וְשׁוֹתָהּ וּמְסַלְסֵל בְּשַׁעֲרָה, הָרִי אֲדוֹנֵתְךָ מְדוּנָגֵת לָךְ וּמִצְרָה לָךְ. לָכֵךְ כְּתִיב: וַתִּשָּׂא אֶשֶׁת אֲדִינִי. וַיִּמְאַן, לָמָּה מְאַן. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר שְׁלֹמִים, שְׂרָאָה אִיקוּנִין שֶׁל אָבִיו, וְאָמַר לוֹ: יוֹסֵף יוֹסֵף, עֲתִידִין לִכְתֹּב בְּאֲבְנֵי אֶפֶד, תְּרַצָּה שְׁתָּהָא חֶסֶר מִכְּלָל וְתִהְיֶה רוּעָה זִוְנוֹת, לָכֵךְ מְאַן.

¹¹ וב"ר צח כ' ועיין תיקון סט דף קי. ועיין ילקוט שמעוני בראשית לט טוף רמז קמ"ה נטל הקב"ה אבן שתיה וכו'. ועיין לק"ה חו"מ שלחות והרשאה ד' כא. ופלי"ה תורה א' אות ז'. ושיש"ק ח"ה אות תית.

¹² בראשית רבה פרשה צח פסקא כ' – אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן נִמְתָּחָה הַקְּשֵׁת וְחוּרָה, הֵדָא הוּא דְכְּתִיב: וַתִּשָּׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתוֹ, קִשְׁתוֹ. (בראשית מט, כד): וַיִּפְּזוּ זִרְעֵי יְדֵיו, אָמַר יִצְחָק נִתְפָּזְרוּ זִרְעוֹ וַיִּצָּא לוֹ דְרָךְ צִפְרָנְיוֹ. (בראשית מט, כד): מִיְּדֵי אָבִיר יַעֲקֹב, רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַב מִתְּנָה אִיקוּנִין שֶׁל אָבִיו רָאָה וְצָנַן דְּמוֹ. רַבִּי מְנַחֵם בְּשֵׁם רַבִּי אֲמִי אָמַר אִיקוּנִין שֶׁל אָמוֹ רָאָה וְצָנַן דְּמוֹ. (בראשית מט, כד): מִשֵּׁם רַעָה אָבִין יִשְׂרָאֵל, אָבִין יִשְׂרָאֵל רָאָה וְצָנַן דְּמוֹ. מִי עֵשָׂה כֵן, (בראשית מט, כה): מֵאֵל אָבִיר. (בראשית מט, כה):

¹³ תוספות – באותה שעה באתה דיוקנו של אביו. כתב רבינו משה הדרשן "ואין איש מאנשי הבית" ושם "בבית" דמשמע דוקא מאנשי הבית לא היה שם, מכלל דאיש אחר שלא מאנשי הבית, כלומר חלוק ומופלג מתורת אנשי הבית, היה שם, וזהו דמות דיוקנו של אביו. ותימה קצת מנלן דנראית לו בחלוק? ושוא מדכתיב "בבית", דמשמע בבית לא:

¹⁴ זוהר ויחי דף רכב. – וַיִּקְרָא לְבְנוֹ לְיוֹסֵף, אָמַר רַבִּי יִצְחָק מְקַשֶׁה וְכִי שְׂאָר שְׁבִטִין לְאוֹ בְּנוֹי אֵינֵן וְכִי שְׂאָר הַשְּׁבִטִים אֵינֵם נַחֲשִׁים לְבְנוֹ, וְלִמָּה יִחַס הַכְּתוּב לְיוֹסֵף בְּשֵׁם בְּנוֹ יוֹתָר מִשְׂאָר בְּנוֹי, דְּתַנְיִין בְּשַׁעֲרָתָהּ דְּאַנְתְּרִיתָהּ דְּפוֹטִיפֶר דְּחֶקֶת לִיהַּ לְיוֹסֵף כִּי לְמַדְנָו בְּשַׁעֲרָתָהּ שְׂאִתּוֹ שֶׁל פּוֹטִיפֶר דְּחֶקֶת וְהַפְצִירָה בְּיוֹסֵף לְבֵן אֵלֶיהָ, מִזֶּה כְּתִיב וַיִּבֶן הַבַּיִתָּה לְעֵשׂוֹת מְלֵאכְתּוֹ, וְאֵין אִישׁ מֵאֲנָשֵׁי הַבַּיִת, הָאִי קָרָא הֵכִי מְבַעֵי לִיהַּ פְּסוּק זֶה כִּךְ הִיָּה צְרִיךְ לְכַתּוּב וְאֵין אִישׁ בְּבֵית, מִזֶּה מֵאֲנָשֵׁי הַבַּיִת וּמִתְרַן אֱלָא לְאַכְלָלָא דְּיוֹקְנָא דְּיעֲקֹב דְּהוּא תִּמְן וְאַשְׁתִּכַּח תִּמְן אֱלָא בַּא לְכַלּוֹל אֶת דְּיוֹקְנֵי שֶׁל יַעֲקֹב שְׁהִיָּה נִמְצָא שֶׁם בְּבֵית, ר"ל הָאִירָה מְשׁוֹרֵשׁ נִשְׁמָתוֹ הַטְּהוּרָה שֶׁל יַעֲקֹב בַּאֵל בְּצֵלֶם דְּמִוּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב מִשֶׁ הַזְּהוּרִי אֶת יוֹסֵף עַל הַעֲבִירָה כְּדִי שֶׁלֹּא תִפְגַּם ע"י יוֹסֵף, וּבְגִינֵי כֵךְ לְכֵן כְּתוּב מֵאֲנָשֵׁי הַבַּיִת לְהוֹרוֹת שְׂרָק מֵאֲנָשֵׁי הַבַּיִת לֹא הָיוּ שֶׁם אָבִל אִישׁ אַחֲרָא הָוָה תִּמְן אֲבֵל אִישׁ אַחַר וְהָיוּ דְּיוֹקְנֵי שֶׁל יַעֲקֹב הָיוּ שֶׁם, בַּיּוֹן דְּסֵלִיק יוֹסֵף עֵינָיו וְחִמָּא דְּיוֹקְנָא דְּאָבוּי כִּיּוֹן שְׁיוּסָף נִשָּׂא עֵינָיו וְרָאָה אֶת דְּיוֹקְנֵי שֶׁל אָבִיו, יִתִּיב בְּקִיּוּמָהּ וְתַב לְאַחֲרָא יֵשֵׁב בְּקִיּוּמוֹ וּבְקִדּוּשׁוֹ וְחֹזֵר לְאַחֲרוּרֵי מִלְּחָטוֹ עִם אֶשֶׁת פּוֹטִיפֶר, וְחֶלֶק כְּבוֹד לְדִיוּקָן אָבִיו.

¹⁵ עיין ילקוט שמעוני בראשית רמז קמ"ה נטל הקב"ה ברשות אביו.

¹⁶ ראה אור החיים במדבר ז' מח עה"פ ביום השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע בן עמיהוד: – (מח) אלישמע בן עמיהוד רבותינו ז"ל אמרו (תנחומא נשא כח) רבי מאיר ורבי יהושע בן קרחא היו דורשים את השמות, אלישמע בן עמיהוד אלי שמע ולאדונתו לא שמע, עמיהוד עמי היה הודו ולא עם (הרשעים) [אחר], עד כאן: נראה כי כיוון הכתוב במאמר אלי שמע, שטעם שפירש יוסף לא לצד שום מיחוש אשר יסובב מהמעשה, אלא לצד יראת ה' כאומר (בראשית לט ט) וחטאתי לאלהים, והוא מאמר אלישמע: עוד ירצה על פי דבריהם (סוטה לו): שאמרו שנדמה לו דיוקנו של אביו וכו', והן יודע כי הוא מראה השכינה, כי אביו במקומו לא ידע דבר, ואפילו אם עודנו חי, אלא אביר יעקב אלהי ישראל, והוא מאמר אלי שמע וכפל לומר עוד עמיהוד, לרמוז מה שאמר הכתוב (בראשית לט י) ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה, פירוש לשכב וגו' כפשוטו, להיות עמה שתבעה ממנו לקירוב בשרו לבשרה ולא רצה, והוא מאמר עמי הודו וכו' ורבותינו ז"ל שאמרו עם רשעים לשון רבים, אולי שכוונתם לומר שלא מאשת פוטיפר לבד נשמר אלא מכמה כיוצא בה:

¹⁷ קיצור ליקוטי מוהר"ן השלם תורה קן – דְּמוֹת דְּיוֹקְנֵי שֶׁל אָבִיו רָאָה (סוטה ל"ו תנחומא פרשת וישב), הוּא דְּבַר נִסְתָּר מֵאֵד אֵיךְ הַדְּמוּת נִתְרָאָה, כִּי בּוֹדָאֵי יַעֲקֹב לֹא יָדַע מִזֶּה כִּי סָבַר שְׂטָרָף טָרָף יוֹסֵף, וּמְעַלְתָּ הַנְּסִיּוֹן אֶף שְׂרָאָה דְּמוֹת דְּיוֹקְנֵי הֵם דְּבָרִים נִסְתָּרִים וּמְכֻסִּים מִבְּנֵי אָדָם:

¹⁸ בראשית פרק לו (לג) וַיִּכְרְתָהּ וַיִּאֲמַר כְּתֹנֶת בְּנֵי חַיָּה רָעָה אֲכַלְתֶּהּ: טָרָף טָרָף יוֹסֵף: (לד) וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שְׂמֹלְתּוֹ וַיִּשֶׂם שָׁק בְּמִתְּנוֹ וַיִּתְאַבֵּל עַל בְּנוֹ יָמִים רַבִּים: (לה) וַיִּקְמוּ כָּל בְּנָיו וְכָל בְּנֵי חַיָּה לְנַחֲמוֹ וַיִּמְאַן לְהִתְנַחֵם וַיִּאֲמַר כִּי אֲרָד אֶל בְּנֵי אָבִל שְׂאֵלָה וַיִּבְרַךְ אֹתוֹ אָבִיו:

¹⁹ כי יוסף היה שנים עשר חודש בבית פוטיפרע ואז היה הנסיון ומיד השליך אותו לבור האסורים.

²⁰ בראשית פרק לו (לה) וימאן להתנחם – פרש"י – (עפ"י ב"ר) אין אדם מקבל תנחומין על החי וסבור שמת שעל המת נגזרה גזירה שישתבח מן הלב ולא על החי. ועיין מחמדי התורה תשעו מקשה א"כ מדוע לא הבין יעקב מזה שיוסף לא מת? השפתי חכמים תרץ שזה לומדים מיעקב, אבל יעקב בעצמו עדיין לא ידע זאת. והמשכיל לדוד תירץ כי צדיקים במותם חיים. ועי"ש עוד ד' תרצ"ב.

ועיין כלי יקר טעם שהמת משתבח מן הלב כיון שהוא בעולם שכולו טוב, אבל יעקב ידע שיוסף לא הגן עדן לכן לא התנחם וצ"ע א"כ מנין שלא ידע שדמותו נראתה ליוסף בחלון.

זה לשון הכלי יקר – וימאן להתנחם. פירש"י דווקא על המת נגזרה גזירה שישתבח מן הלב ולא על החי שהוא סבור שמת, וטעמו של דבר הוא שיעקר התנחומין הוא כשיתן החי אל לבו שזה המת זכה לרב טוב הצפון לצדיקים, וכי הוא נעתק מן עולם האפל אל האור הנצחי, כמ"ש (תהלים פד יא) כי טוב יום בחצרך מאלף וגו', ויעקב ראה ברוח"ק שיוסף אינו בג"ע ע"כ וימאן להתנחם.

¹⁰ כן הקשה המהרש"א סוטה לו:

¹¹ עיין תורה עב שיש בזה סוד ועיקר הנסיון בהמתקת הדינים. ועיין בן יהוידע על סוטה לו: הנ"ל. ועיין ילקוט שמעוני הנ"ל ועיין סנהדרין יט: פלטי בן ליש נסיונו גדול מיוסף ונקרא פלטיאל כי פלטי קל מעבירה.

הדינין כפי שמבאר שם. אבל עיין בן יהודה/מטו שביאר באריכות גדולה שבכוונה הביא עצמו יוסף לכחוט השערה סמוך לעבירה כי ידע שבכוחו לפרוש אז ועי"ז ישבר את קליפת התאוה הזו ועי"ז יעמדו עם ישראל בניסיון הנורא של שיעבד למצרים בארץ מצרים הנקראת ערוות הארץ :

^{מט} בן יהודה על סוטה דף לו: שם יוסף מאי היא, דכתיב ויהי כהיום וכו'. הקשה מהרש"א ז"ל לכאורה היא ראייה לסתור, יעויין שם. ונ"ל בס"ד, דבאמת דברי רבי יוחנן שאמר שניהם לדבר עבירה נתכוונו, וכן דברי האומר לעשות צרכיו נכנס, צריכין הבנה, דלפי פשוטם הם דברים תמוהים, דאין השכל מקבלם, להוציא לעז על אותו צדיק שהתורה העידה עליו, באומרה ויהי כדברה אליו יום ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה, שיבא אדם לומר דאותו היום הסכים לעשות עבירה ממש חס ושלום, ועלה למטה ערום, אלא דדיוקנו של אביו הנראית אליו הפרישו מדבר זה, הנה בודאי דבר זה לא יתכן לאומרו על אותו צדיק, שלא נשתבח שום צדיק כמוהו בכפיית היצר הרע של עבירה, אשר בעבור כן זכה לתואר שם צדיק, שמוכירים אותו בשם זה תמיד עד עולם, ואיך יאומן כי מראה דיוקנו של אביו שנצטיירה לפניו, תפריש אותו מעבירה, ולא יהיה פורש מיראת הקב"ה מלכו של עולם, אשר כבר אמר לה ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלקים, היתכן שיהיה בוש וירא מדיוקנו של אביו יותר מהקב"ה, ודאי זה לא יעלה על לב לחשוב כך:

אך עשה אונן כאפרכסת, ושמע דברים המוצדקים, דודאי כונת רבי יוחנן וגם מאן דאמר לעשות צרכיו נכנס, אין כונתם לומר דמטרת כונתו לעשות עבירה חס ושלום ממש, אלת הענין הוא ההנלחם עם יצה"ר דעבירה ואינו חוטא, יש בזה שני סוגים, האחד כשרואה מתעורר בלבו קצת תאוה, הוא מתאזר ומודרו לדחות מקרבו מחשבות רעות של התאוה, ודוחה אותם מעליו, כדי שלא יתגברו עליו כוחות היצה"ר, ויבערו אש התאוה בלבו להבת שלהבת, ונמצא מתאזר בעוד אש התאוה בלבו ניצוץ קטן הוא מכבה, ובוה ניצול מן העבירה, ויש שהוא נוטה לכוחות היצה"ר, ואינו בורח מהם, ונותן מקום ליצה"ר להגביר בו אש התאוה עד שיביאנו לעשות העבירה בפועל, וכשיגיע אל נקודת מעשה העבירה, שכבר קשרו היצה"ר בחבלים ועבותות התאוה הרעה, וכבר בערה בקרבו אש להבת שלהבת, הנה הוא מנתק החבלים והעבותות, ומכבה אש הגדולה כרגע ופורש מן העבירה, והנה שבחו של זה הוא אלף ידות על הראשון, משל לראובן ושמעון נלחמים זה עם זה, ובתחלת המלחמה הכניע ראובן את שמעון, ונתן לו מקום שיוכל לקום עליו ולהפילו לארץ ולכפותו בחבלים ועבותות, ופשט שמעון את ידו, ויקח הסכין לשחוט את ראובן הכפוף לפניו ונופל בארץ, ובעת שהגיעה הסכין לצואר ראובן, קם ראובן כארי וניתק החבלים, ולקח הסכין מיד שמעון, והפילו ושחטו בסכיניו, דהא ודאי יש לראובן שבח בכך אלף ידות, מאם לא היה נמסר מעיקרא ביד שמעון, והיה גובר עליו מתחילת המלחמה:

וכן הענין היה אצל אברהם אבינו ע"ה, וכו'.... וכן היה הענין אצל דוד המלך ע"ה, בענין אביגיל כשתבע אותה ושמאל א' כ"ה, וכו'... וכזאת היתה אצל יוסף הצדיק ע"ה, כי בתחילה שאמרה לו שכבה עמי נרתע ונודעו, ואמר לה איך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלקים, ואע"פ שהיתה משתדלת לפתותו בכמה דברים וככמה אופנים שעשתה לו, כדי להבעיר בו אש התאוה, לא היתה מועלת כלום לעצמה, כי הוא היה דוחה כל זה מעליו, והיה מתגבר על יצרו שלא יהיה דולק בו אפילו ניצוץ אש דק בתאוה הרעה הזאת, וכל מה שהיתה מקשטת עצמה לפניו לא הועיל לה, כי הוא היה מצייר אותה בעיניו כמו בהמה מבושרת ומטונפת, וכמו נבילה שריחה רע, ומחמת כן לא היה יכול היצה"ר להכניס בלבו תאוה ומחשבה רעה אפילו כל שהוא, וכמו שמצינו ברבי עקיבה ששלטון אחד שיגר לו בלילה שתי נשים יפות, שרצוהו וסכסכו וקשטוהו בכלות חתנים, והיו מתנפלות עליו כל הלילה, זאת אומרת חוזר אצלי, וזאת אומרת חוזר אצלי, והיה יושב ביניהם ומרקק, ולא פנה אליהם, ובבוקר הלכו הזונות ההם והקבילו פני השלטון, ואמרו לו יפה להם המות ממה שנתת אותם לאיש הזה, ושלח וקרא אותו ואמר לו מפני מה לא עשית עם אלו כמעשה בני אדם, אמר לו מה אעשה ריחם בא עלי מבשר נבילות וטריפות ושרצים, וכנזכר באבות דרבי נתן, וכן היה הענין אצל יוסף הצדיק ע"ה בתחלה עם אשת פוטיפר, אך אח"כ כשהגיע אותו היום שאין איש בבית, אמר אם אנכס בזה היום לבית והיא תובעת אותי, ואני לא אפנה אליה, אין לי פאר בנצחון הזה, כי כבר עשיתי היצה"ר חלל בקרבי, והורגלתי לצייר את האשה הזאת בעיני כמו בהמה מאוסה ומטונפת, וכמו נבילה מוסרחת שריחה רע, על כן תאות התשמיש היא בטלה ממני בטבע, ומה פאר יש לי בזה היום אם לא אפנה אליה ולא אשמע לדבריה, על כן התחכם שאותו היום יכנס לביתה ויפנה לבבו להביט ביופיה, ויטה אוניו לקול הפתויים שלה, כדי שתתעורר התאוה בקרבו, ויתן מקום ליצה"ר להבעיר בו אש החשק, ואז כשתגיע התאוה לנקודת פועל הרע אז אני ברגע אחד אהפוך הקערה של יצה"ר על פיה, ואנתק עבותות האהבה של העבירה שקשר בלבי, ואכבה אש התבערה שבער בקרבי, ואחדל מעשות רע, וכן עשה והצלח ועלתה בידו מחשבתו הטובה אשר חשב, כי כאשר הגיע עת לעשות הרע נהפך לאיש אחר, וינס ויצא החוצה, וזכר יצרו בסכין שלו, וענין ביאת דיוקנו של אביו שנצטיירה לפניו באותו העת, ובא לו במחשבתו קול דברים כאילו היה מדברת עמו, לא מחמת זה בלבד פירש, אלא היה לו זאת לסייע, אבל באמת מטרת לבו מעיקרא היתה כך לפרוש מן העבירה:

וזהו ענין מאמר ר' יוחנן שאמר, שניהם, לדבר עבירה נתכוונו, ולא אמר לעבירה נתכוונו, אלא אמר לדבר עבירה, כלומר נתכוונו לעשות הכנות אשר הם מעוררים מעשה העבירה, אך אין מטרתם שזה בזה, כי היא מטרת כונתה בהכנות אלו, כדי שתתעורר התאוה בלבו ויעשה העבירה בפועל, והוא מטרת כונתו בהכנות אלו כדי שתתעורר אש התאוה בלבו והוא יכבה וינתקנה, ולא יעשה העבירה, ונמצא בהזמנת ההכנות של החבלים ואש החשק הוא שזה עמה בזה, שגם הוא נתכוון למציאות חבלי התאוה והבערת אש החשק, אך הם חלוקים זה מן זה, כי היא כונתה במציאות החבלים והאש כדי שעל ידם יעשה העבירה, והוא כונתו במציאות החבלים והאש כדי להרוס אותם ולאבדם אחר מציאותם, שבונה על מנת לסתור, וכן הוא כונת האומר לעשות צרכיו נכנס, שנכנס כדי להטות לבו אל דבריה, ולפנות אל ההכנות שהיתה עושה לו להבעיר בקרבו אש החשק והתאוה, אך מטרת לבו היתה מעיקרא לסתור ולהרוס כל זה, כשיגיע עת מעשה העבירה, ובאמת כפי בחינתו שהיתה מרכבה ליסוד העליון, ראוי לו לעשות כפיית היצר הרע וביטולו בענין הזנות, בדרך הפלא ופלא בזה, ולכן כינה והמליץ בעל המאמר ענין זה בלשון זה, שאמר לעשות צרכיו נכנס, כי מחשבתו הטובה שחשב לבנות כדי להרוס ולסתור הוא נחשב עשיית צרכיו, שזה הוא צרכיו ותיקון שלו כפי מידתו ואחיותו, ולשון מליצה נקט בזה, ומאחר כי באופן זה שחשב לעשות נעשה תיקון במידת היסוד הנקרא וא"ו שהוא בחינתו, לכן אמר הכתוב ויבא הביתה לעשות מלאכתו, קרי בה מלאכת וא"ו, כי בא אותו היום לעשות מלאכה, רצה לומר תיקון השייך ליסוד שהוא וא"ו, ואפשר שגם בעל המאמר דנקט צרכיו, כונתו לרמוז על דרך זה, שרצה לומר לעשות צרכיו וא"ו נכנס:

ולכן שאל תלמודא יוסף מאי היא, דלכאורה קשה מה שאלה היא זו, והלא ענין יוסף הצדיק ע"ה כתוב ומפורש בתורה להדיה, ותשא אשת אדוניו את עיניה אל יוסף ותאמר שכבה עמי וימאן ויאמר וכו' ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלקים ויהי כדברה אל יוסף יום יום ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה וכו' ועיוזו בגדו בידה וינס ויצא החוצה, ולמה הוצרך השואל לשאול שאלה זו, אך באמת השואל סבר שזה הענין המפורש בתורה שתבעתו לדבר עבירה, ולא שמע אליה, אינו דבר חידוש ופלא בקידוש שם שמים,

עד כאן ביאור חברותא לתורה קן

פירוש מחודש של הבעש"ט על דמות דיוקנו של אביו נראתה לו

בעל שם טוב על התורה – פרשת וישב אות ו. ויבא הביתה לעשות מלאכתו, ואמרו רבותינו ז"ל (סוטה דל"ו ע"ב) שראה דיוקנו של אביו, פ"י לפי שידוע שאשת פוטיפר היתה מתפארת לפניו עד מאוד וכו' כדאיתא במדרש (תנחומא פ' וישב סי' ה') וכלים שלבשה בשחרית לא לבשה אותם בחצי היום ובחצי היום לא לבשה בין הערבים בגדים שלבשה בצפרא לא לבשה ברמשא, כדי לפתותו, ויוסף הצדיק לא היה חפץ בהתפארות זו, אבל היה חפץ והתלהב מהתפארות זו ו (לתפארת העליון, שהוא דיוקנו של אביו, תפארת ישראל, וזהו וינס ויצא החוצה, שנס מתפארת זו הגשמיית להתלהב לנוס החוצה לעולם הזה, והתדבק בתפארת העליון: (אור תורה פ' ויצא ד"ה ורחל באה):

עוד בעניין הנסיון הנ"ל של יוסף הצדיק עפ"י הסוד

ביאורי אגדות (אפיקי ים לרבי יצחק חבר) על סוטה דף לו: – ויבוא יוסף הביתה וכו' שנראתה לו דיוקנו של אביו וכו' ענין מאמר זה וסוד הזרע שיצא מבין צפרני ידיו מבואר בדברי רבינו בפי' להיכלות, ע"ש שגילה סודות נוראים למאוד בענין יו"ד הרוגי מלוכה, וע"ש סוד ר"ע בן יוסף שהי' מסוד דיוקנו של אביו שלכן נק' עקבא אותיות יעקב, והוא סוד התקיעה מבין יו"ד צפרני רגליו ושם ואתה תשופנו עקב דפרח י' מן יעקב, והם י' ניצוצין האחרונים של ש"ך ניצוצין, שיוסף נק' נער והוא נער וכו', וי' התחתונים נבקעו ונתלבשו בלבושא נוכראה, ודמות דיוקנו של אביו הוא צורתו של אדה"ר דגם דא דנחש נשך בעקב דילי, ואלה הי' טיפין הם נשמות של הי' הרוגי מלוכה שבהם נתלבשו י' השבטים לסבול עמהם שהם גרמו לו, ואלמלא זה הי' יוצאים י' טיפין אלו בלבושא דקדושה והי' נשלם הבירור דש"ך ניצוצין מחשבה עילאה. וז"ש שהי' ראוי שיצאו ממנו י"ב שבטים כדרך שיצאו מיעקב וחסרו לו הי', והם שנשלמו אח"כ בי' הרוגי מלוכה ובתחי' נשלם קצת ע"י י' שיצאו מבנימין שהי' בסוד עטרת דידה עטרת פ"ז שכתב רבינו שם, שהם להשלים מלכות דמלכות דקדושה והוא י' שהוסיף לו אביו בלידתו:

שיזכה בעבור זאת לכל הכבוד הזה, כי באמת זו היא מדת כל הצדיקים, שאם יתבעום לדבר עבירה של זנות יברחו ממנה, ולא ירצו לחטוא בשום אופן, ובכל דור ודור ימצא אנשים כאלה אפילו בהמון העם, ויש שהם מוסרים עצמן בעבור דבר זה, וכמ"ש ברב כהנא שתבעתו מטרונוא אחת ותפסתו בביתה בערמה, והפיל עצמו מן הגג לרשות הרבים, עד שבא אליהו זכור לטוב וקבלו, וכן רבי צדוק הפיל עצמו לתנור אש, וכיוצא בזה, וא"כ, מאי רבותיה דיוסף הצדיק ע"ה בדבר זה, אלא ודאי שעשה דבר פלא בזה שלא נתפרש בכתובים, ולכך שואל מאי הוא עשה פלא בקדוש שם שמים, והביא על זה מאמר ר' יוחנן, שאמר שניהם לדבר עבירה נתכוונו, דודאי אין כונתו לעשות עבירה אלא הכונה כאשר בארנו לעיל שנתכוון לעשות הכנות להתעוררות העבירה כדי שיפרוש ממנה אח"כ בדרך הפלא ופלא, ולכן יש לו פאר גדול בכפיית היצה"ר וכבוש התאוה, וכן הביא דברי המאן דאמר לעשות צרכיו נכנס, שגם הוא יתבאר דבריו על דרך האמור דכונתו בזה לשבר היצה"ר ולעשות תיקון בדרך נפלא ומאחר שעשה נצוח ותגבורת על יצה"ר בדרך נפלא זכה לתוספת ה"א בשמו, ולזה אמר ויבא הביתה לעשות מלאכתו, שאמר ביתה ולא אמר בית, כי צירוף אותיות שמו נקראים בשם בית, כמ"ש בספר יצירה ארבעה אבנים בונים כ"ד בתים, וזהו שנאמר ויבא הבית ה"א שהביא לבית של שמו אות ה"א, יען כי הוא נתכוון לעשות מלאכתו מלאכת וא", שעשה אופן לקדש שם שמים בדרך פלא, כדי לעשות תיקון ומלאכה בבחינת וא"ו שהוא היסוד: עד כאן לשון הבן יהוידע סוטה לו: